

Ljudska prava u periodu COVID-19

Utvrđeni propusti u
ostvarivanju ljudskih prava
u Bosni i Hercegovini

Ljudska prava u periodu COVID-19

*Utvrđeni propusti u ostvarivanju
ljudskih prava u Bosni i Hercegovini*

Naziv:

Ljudska prava u periodu COVID-19

Utvrđeni propusti u ostvarivanju ljudskih prava u Bosni i Hercegovini

Izdavač:

Banjalučki centar za ljudska prava

Banjaluka Centre for Human Rights

www.blchr.org | info@blchr.org

uz podršku Misije OEBS-a u Bosni i Hercegovini

OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina

Banja Luka – Sarajevo, 2020. godine

Misija OSCE-a u BiH je podržala štampanje ovog materijala. Svako gledište, izjava ili mišljenje, izraženo u ovoj publikaciji, a za koje nije izričito naznačeno da potiče iz Misije OSCE-a u BiH, ne odražava nužno zvaničnu politiku Misije OSCE-a u BiH.

SKRAĆENICE

BiH – Bosna i Hercegovina

RS – Republika Srpska

FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine

BD – Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine

HNK – Hercegovačko-neretvanski kanton

SZO – Svjetska zdravstvena organizacija

Agencija – Agencija za zaštitu ličnih podataka u Bosni i Hercegovini

KPZ Zenica – Kazнено-popravni zavod Zenica

OSI – Osobe sa invaliditetom

CSR – Centri za socijalni rad

§ – Paragraf

Sl. – Slično

Npr. – Na primjer

Itd. – I tako dalje

Tzv. – Takozvani

Et al. – I ostali

No. (nos.) – Broj (brojevi)

SADRŽAJ

Uvodne napomene.....	5
I Pravo na pružanje i primanje informacija.....	9
II Pravo na privatnost.....	11
III Stigmatizacija, govor mržnje i diskriminacija.....	13
IV Sloboda kretanja.....	15
V Sloboda izražavanja.....	21
VI Sloboda okupljanja.....	23
VII Sloboda vjeroispovjesti.....	25
VIII Odnos prema zatvorenicima.....	27
IX Povećana ranjivost.....	29
1. Migranti i izbjeglice	29
2. Osobe sa invalidite	30
3. Romi	32
4. Korisnici usluga socijalne zaštite	33
X Prava iz oblasti rada.....	35
XI Pristup zdravstvenoj zaštiti.....	37
XII Zloupotreba.....	39
Zaključak.....	43
Izvori.....	47

UVODNE NAPOMENE

Trenutna pandemija uzrokovana virusom SARS-CoV-2 odnosno koronavirusnom bolesti 2019. (u daljem tekstu: COVID-19) imala je i dalje će imati značajan uticaj na ostvarenje ljudskih prava širom svijeta, a Bosna i Hercegovina (u daljem tekstu: BiH) nije izuzetak. Svjetska zdravstvena organizacija (u daljem tekstu: SZO) je 11. marta 2020. godine proglasila novi koronavirus globalnom pandemijom i pozvala vlade da preduzmu *hitne i energične mjere* kako bi se umanjile posljedice širenja ovog vrlo zaraznog virusa.¹

U tu svrhu, države širom svijeta uvele su mjere sprečavanja širenja pandemije namećući ograničenja kretanja [totalno zatvaranje (*lockdown*), instrukcije za ostanak kod kuće, karantin, obavezne kućne izolacije] i podsticale izbjegavanje bliskih fizičkih kontakata [mjere „socijalnog distanciranja”] što je zauzvrat dovelo do ograničenja individualnih prava i sloboda bez presedana.

U skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava, ograničavanje određenih ljudskih prava može biti skroz legitimno, ali i legalno ukoliko se radi prema utvrđenim procedurama i sa poštovanjem propisa koji uređuju na koji način se sprovode vanredne mjere koje se uvode radi zaštite zdravlja.² Veoma je bitno da ograničavanje ljudskih prava uvijek dođe kao posljednja mjera odbrane društva od određene opasnosti. To znači da ukoliko sve druge mjere ne budu urodile plodom, može da se pristupi i odstupanju od poštovanja određenih prava, zbog višeg interesa, što je u ovom slučaju zdravlje.

---

1 WHO Calls for Urgent, Aggressive Actions to Combat COVID-19, as Cases Soar in South-East Asia Region, [dostupno na: <https://www.who.int/southeastasia/news/detail/17-03-2020-who-calls-for-urgent-aggressive-actions-to-combat-covid-19-as-cases-soar-in-south-east-asia-region>], (pristupljeno 11. 7. 2020. u 12.12)].

2 Tako se prema Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih slobodamogu ograničiti određena tzv. „relativna prava”. Primjera radi, u članu 11. stav 2. stoji da se za slobodu mirnog okupljanja neće postavljati nikakva ograničenja sem onih koja su propisana zakonom, koja su neophodna u demokratskom društvu i služe, u ovom našem slučaju, zaštitu zdravlja. Takođe, kada su u pitanju stroža ograničenja, član 15. iste Konvencije propisuje da u doba rata ili druge javne opasnosti koja prijete opstanku nacije, svaka država koja je pristupila Konvenciji može da preduzme mjere koje odstupaju od njenih obaveza po Konvenciji, u najnužnijoj mjeri koju iziskuje hitnost situacije, s tim da takve mjere ne budu u neskladu s njenim drugim obavezama prema međunarodnom pravu. Međutim, ono što je bitno napomenuti je to da se sa mjerama ne mogu ograničiti, odnosno da se ne može odstupiti od primjene svih ljudskih prava, već samo od onih koja nisu tzv. „apsolutna prava”. Apsolutna prava jesu ona koja država mora da poštuje bezuslovno i u potpunosti, bez odstupanja od njih, kao što su npr. pravo na život, zabrana mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, pravo na zabranu ropstva i prinudnog rada, pravo na kažnjavanje samo na osnovu zakona i sl. Vidjeti: *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, [Council of Europe, Rome: 1950], članovi 11. i 15.

Zaštita javnog zdravlja i spašavanje života ljudi glavni su prioriteti tokom pandemije. Međutim, prilikom nametanja restriktivnih mjera, od država se zahtjeva da uspostave ravnotežu između zaštite zdravlja i poštovanja individualnih ljudskih prava. I dok instrumenti u oblasti ljudskih prava dozvoljavaju ograničavanje ili odstupanje od prava u zakonske svrhe, uključujući zaštitu javnog zdravlja, postoje strogi kriterijumi kada, kako i u kojoj mjeri određena prava mogu biti ograničena.³

Kako bi bila u skladu sa standardima ljudskih prava, svaka mjera preduzeta da se zaštiti stanovništvo, a koja ograničava individualna prava i slobode, mora biti:

- propisana zakonom,
- neophodna u demokratskom društvu,
- zasnovana na čvrstim naučnim dokazima,
- podložna preispitivanju,
- vremenski ograničena i
- proporcionalna cilju koji se treba postići.

Takođe, takva mjera ne smije biti proizvoljna ni diskriminišuća, a pri njenom donošenju se mora uzeti u obzir neproporcionalan uticaj na određeno stanovništvo i/ili marginalizovane grupe.

Stoga, u skladu sa navedenim kriterijumima u ovom dokumentu je razmatran odgovor države na pandemiju COVID-19. Nažalost, mjere koje su organi vlasti u BiH uveli često nisu zadovoljile gore navedene kriterijume više puta, pri čemu je prije svega u pitanju bila proporcionalnost. Dakle, sama ograničenja ljudskih prava u BiH se mogu posmatrati dvojako. Prvo su ograničenja za koja se čini da su bila nužna zbog pandemije, a drugo su ograničenja koja nisu bila nužna, koja su bila nezakonita i neproporcionalna i pri kojima nisu poštovani standardi ljudskih prava.

Ovaj izvještaj je rezultat saradnje Banjalučkog centra za ljudska prava iz Banje Luke i Misije OEBS-a u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: Misija) i velikim dijelom se zasniva na Misijinom monitoringu poštovanja ljudskih prava u BiH tokom pandemije. Misija pažljivo prati potencijalna kršenja ljudskih prava od početka pandemije i ovaj dokument će poslužiti da se istaknu i podijele informacije o problemima identifikovanim širom zemlji njihovom uticaju na ostvarivanje ljudskih prava.

---

³ Na međunarodnom nivou, Načela iz Sirakuze, koje je Ekonomski i socijalni savjet Ujedinjenih nacija usvojio 1984. i *Opšti komentari Komiteta za ljudska prava Ujedinjenih nacija na vanredna stanja i slobodu kretanja*, daju autoritativne smjernice o pitanjima ograničavanja ljudskih prava radi zaštite javnog zdravlja ili vanrednog stanja u državi. Na regionalnom nivou, već spomenuta *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda* omogućava miješanje država u ostvarivanje određenih prava radi zaštite javnog zdravlja.

Mogućnost da se oslonimo na saradnju sa Misijom, građane/građanke i organe vlasti na svim nivoima, dozvolila nam je da u određenoj mjeri istražimo aspekte odgovora države na pandemiju, kao i da utvrdimo i suočimo se sa pitanjima koja su u suprotnom mogla ostati neobjavljena. Osim toga, u našoj analizi smo uzeli u obzir odluke, akte i druge dokumente koje su donijele relevantne institucije u BiH, kao i izvještaje, izjave za medije i druge informativne materijale, koje su objavile relevantne organizacije civilnog društva, o pitanjima poštovanja ljudskih prava u vrijeme pandemije COVID-19. Na kraju, pratili smo medije i uključili odgovarajuće informacije u ovu analizu. Svakako da je bilo nemoguće obraditi u potpunosti sva pitanja o poštovanju ljudskih prava, ali se nadamo da smo obradili najznačajnije stavke koje se odnose na vezu pandemije sa ograničavanjem ljudskih prava u BiH.

Prve aktivnosti organa vlasti u BiH za ograničavanje širenja virusa su počele sredinom marta. Zabrana javnih okupljanja, zatvaranje škola, obustavljanje javnog gradskog prevoza i pojačana granična kontrola bile su neke od prvih mjera koje su donesene. Mjere koje su uslijedile vremenom su postajale sve strože.

Ograničenja koje su organi vlasti BiH nametnuli kao odgovor na pandemiju, a koja su drugdje ocjenjena kao represija,⁴ mogle bi biti posljedica svijesti o slabosti zdravstvenog sistema u zemlji i činjenice da bi nekontrolisanim širenjem virusa bolnice bile preplavljene. Ipak, i u slučajevima kada je neophodno očuvati zdravlje i zdravstveni sistem, to ne bi trebalo da služi kao izgovor za nepoštovanje i neproporcionalno ograničavanje ljudskih prava pojedinaca. Čak i ako uzmemo u obzir da je epidemija novog koronavirusa dovela u pitanje zdravstvene sisteme koji su ocijenjeni da dobro funkcionišu i da su otporniji od zdravstvenog sistema u našoj zemlji, još uvijek možemo tvrditi da je BiH zatečena prilično nespremna.⁵

Vrijedi napomenuti da, iako su mjere koje su usvojene u cijeloj zemlji slične, osim nesigurnog pokušaja usklađivanja odgovora koordinacionog tijela na državnom nivou, entiteti [Republika Srpska (u daljem tekstu: RS), Federacija Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: FBiH)], kantoni i Brčko distrikt (u daljem tekstu: BD), su donosili mjere uglavnom samostalno, uz malu, ako je uopšte i bilo, koordinaciju unutar države. To je dovelo do političkih nesuglasica širom zemlje i, što je još važnije spomenuti, do različitog

4 Florian Bieber et al., *Policy Brief: The Western Balkans in Times of the Global Pandemic*, [The Balkans in Europe Policy Advisory Group, 2020].

5 „Prije izbijanja pandemije COVID-19, zdravstveni sistemi na Zapadnom Balkanu bili su suočeni sa kritičnim izazovima u pogledu finansiranja i pružanja usluga. Potrošnja po glavi stanovnika na zdravstvene sisteme znatno je manja od prosjeka EU, a način trošenja već oskudnih sredstava nije učinkovit ili usklađen s profilom bolesti u regiji. To čini regiju ranjivom u slučaju budućih epidemija, posebno imajući u vidu da su pacijenti sa neprenosivim bolestima ranjiviji.” *COVID-19's Impact on Health Systems in the Western Balkans*, *Western Balkans Regular Economic Report*, [World Bank Group, 2020].

UVODNE NAPOMENE

postupanja prema stanovništvu u BiH, često bez opravdanja. Takođe, takva praksa je dovela do neproporcionalnog uticaja na ostvarivanje prava određenih grupa [maloljetnici, starije osobe, povratnici].

Stanje prirodne ili druge nesreće proglašeno je na nivou BiH 17. marta,⁶ dok je RS proglasila vanrednu situaciju 16. marta i vanredno stanje 28. marta,⁷ a FBiH⁸ i BD su 16. marta proglasili stanje nesreće. Uvođenje različitih vidova ograničenja i mjera podrazumijevalo je da su, u različitom stepenu i različitim ostvarivanjem u praksi, prava i slobode građana BiH bile ozbiljno pogođene i ograničene relativno dugo vremena.

Nesumnjivo je da su za kontrolu pandemije COVID-19 bile potrebne odlučne aktivnosti organa vlasti. Međutim, u ovoj analizi ćemo razmatrati uticaj navedenih mjera na ostvarivanje ljudskih prava, koja su svi organi vlasti u BiH, entitetima, BD i kantonima dužni da štite.

---

6 *Council of Ministers of Bosnia and Herzegovina Holds Its 5th Extraordinary Session, State of Natural or Other Disaster Declared in BiH*, [dostupno na: http://www.vijeceministara.gov.ba/saopstenja/sjednice/saopstenja_sa_sjednica/default.aspx?id=32568&langTag=en-US, (pristupljeno: 26. 6. 2020)]; *Odluka o proglašenju nastanka stanja prirodne ili druge nesreće na teritoriji Bosne i Hercegovine*, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 18/2020].

Ustav BiH ne sadrži odredbu o proglašenju vanrednog stanja na državnom nivou, a vanredno stanje se može progasiti na osnovu *Zakona o odbrani Bosne i Hercegovine* „kada postoji prijetnja postojanju Bosne i Hercegovine, prijetnja normalnom funkcionisanju ustavnih institucija ili neposredna ratna opasnost”.

Zakon o odbrani Bosne i Hercegovine, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 88/2005], članovi 40-42.

7 Narodna skupština RS je velikom većinom 28. marta usvojila *Odluku o proglašenju vanrednog stanja u RS* zbog epidemiološke situacije koju je prouzrokovao virus COVID-19. Opozicione stranke (Srpska demokratska stranka, Partija demokratskog progresa) bile su suzdržane, dok su bošnjački zastupnici bili protiv. Opozicione stranke su izrazile zabrinutost da bi vladajuća većina mogla zloupotrebiti ovlaštenja data uvođenjem vanrednog stanja, dok su bošnjački poslanici usvojili *Odluku* prihvatanjem njihovih zaključaka, između ostalog, predviđajući da se „vanredno stanje neće koristiti za ograničenje kretanja preko međuentitetske linije”. Iako *Odluka* nije predviđala nijednu novu mjeru, ona je efektivno suspendovala Narodnu skupštinu što Predsjedniku RS daje šira ovlaštenja, kao što je donošenje uredbi sa zakonskom snagom. Međutim, ovo donošenje uredbi su određeni pravnički krugovi ocijenili kao prekraćenje ustavnih ovlaštenja, o čemu će odlučivati i Ustavni sud RS. *Odluka* je stupila na snagu 3. aprila 2020. godine. *Odluka o proglašenju vanrednog stanja za teritoriju Republike Srpske*, [Službeni glasnik Republike Srpske, broj 31/2020].

8 *Odluka o proglašenju stanja nesreće uzrokovano pojavom koronavirusa (Covid 19) na području Federacije BiH*, [Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo: 16. 3. 2020].

I PRAVO NA PRUŽANJE I PRIMANJE INFORMACIJA

Nedovoljna komunikacija organa vlasti u pogledu nametnutih vanrednih mjera prepoznata je kao jedno od prvih pitanja poštovanja ljudskih prava koja su se pojavila u okviru odgovora države na pandemiju COVID-19. Način na koji državni organi vlasti pružaju ažurirane, naučno dokazane, potpune i sveobuhvatne informacije o cjelokupnoj situaciji je važan faktor u procjeni da li su nametnute mjere opravdane ili mogu predstavljati kršenje ljudskih prava.

Očigledno je da su ograničenja nametana bez jasnog opravdanja i uopšteno gledano, informacije o preduzetim mjerama i situaciji u državi bile su oskudne i nedovoljne. Na samom početku epidemije virusa u BiH, jedna od tri ombudsmana u BiH, Jasminka Džumhur, direktno je navela ovo pitanje u intervjuu i rekla da su građani lišeni važnih informacija od strane organa vlasti.⁹

Ovakav odnos državnih organa prema građanima je otvorio prostor za dezinformacije, i uz represivne i kaznene mjere, doveo je do ograničenja prava na izražavanje i na taj način uticao na ostvarenje ljudskih prava. Ombudsmanka je, takođe, pozvala organe vlasti da osiguraju pravovremene i kvalitetne informacije i tako doprinesu borbi protiv dezinformacija i stvaranju povjerenja u sistem,¹⁰ međutim, organi vlasti se i nakon ovog poziva nisu previše iskazali u pravilnom, pravovremenom i kvalitetnom pružanju informacija građanima.

Dok organi vlasti u BiH zaduženi za sprečavanje širenja virusa nisu bili dovoljno predani da osiguraju tačne i sveobuhvatne informacije o situaciji i objašnjenju/opravljanju za mjere koje su donesene [kao što će biti navedeno u ovoj analizi], informacije o osobama pogođenim pandemijom COVID-19 su žurno postavljene na službene internetske stranice nekih organa vlasti u BiH, čime su otvorena brojna pitanja u pogledu poštovanja ljudskih prava.

---

⁹ Ombudsmenka Džumhur istakla je da javnost nije informisana o tome ima li u zemlji dovoljno testova i respiratora, da je uopšteno premalo ljudi testirano i da se testovi, između ostalog, rade selektivno. *Ombudsmenka Jasminka Džumhur: Ako je ograničeno testiranje na koronavirus, onda je ograničeno i otkrivanje slučajeva*, [dostupno na: <https://interview.ba/interview/item/30346-ombudsmenka-jasmnika-dzumhur-ako-je-ograniceno-testiranje-na-koronavirus-onda-je-ograniceno-i-otkrivanje-slucajeva>, (pristupljeno 27. 5. 2020. u 13.14)].

¹⁰ *Ombudsmenka Jasminka Džumhur: Ako je ograničeno testiranje na koronavirus, onda je ograničeno i otkrivanje slučajeva*, [dostupno na: <https://interview.ba/interview/item/30346-ombudsmenka-jasmnika-dzumhur-ako-je-ograniceno-testiranje-na-koronavirus-onda-je-ograniceno-i-otkrivanje-slucajeva>, (pristupljeno 27. 5. 2020. u 13.14)].

I PRAVO NA PRUŽANJE I PRIMANJE INFORMACIJA

U RS su ispočetka ozbiljnije pristupili informisanju građana i samoj pandemiji. Ministar zdravlja i socijalne zaštite je nerijetko bio zadužen za javno objavljivanje određenih informacija građanima. Međutim, kako je vrijeme prolazilo, tako su i informacije postajale nedostupnije, a kroz pokušaje kažnjavanja lica koja su iznosila određene manjkavosti u sistemu, povjerenje javnosti je opadalo.

Uz sve ovo, teoretičari zavjere su dobili „svojih pet minuta”, te su kroz svoje teorije, preko društvenih mreža i medija, u javnosti izazivali osjećaj straha i nepovjerenja u institucije i sistem. Državni organi nisu imali adekvatan odgovor na to, što je dodatno komplikovalo situaciju u vezi sa pravom na primanje kvalitetnih i istinitih informacija.

Sve ovo je dovelo do toga da su građani većinu vremena bili zbunjeni, ne znajući kome da vjeruju, koje informacije su zaista istinite, zbog čega se donose određene mjere i kako se u stvari treba ponašati u vrijeme pandemije.

II PRAVO NA PRIVATNOST

U prvim danima pandemije u BiH, nekoliko puta je ozbiljno povrijeđeno pravo na privatnost. Organi vlasti u Kantonu 10 počeli su redovno objavljivati lične podatke, kao što su ime, prezime, godina rođenja, grad/mjesto, datum izolacije i telefonski broj svih osoba koje su u obaveznoj samoizolaciji. Sličnu praksu su preuzeli organi vlasti nekoliko opština u BiH [Trebinje, Konjic i Čelić], dok je RS objavljivala imena i prezimena građana koji krše mjeru samoizolacije.

Ubrzo nakon što je započela ovakva praksa, Agencija za zaštitu ličnih podataka BiH (u daljem tekstu: Agencija) donijela je rješenje u kome se navodi da se otkrivanje podataka u javnosti o osobama koje su bile pozitivne na koronavirus nakon testiranja i onih koji su u samoizolaciji ili izolaciji, ali ne krše navedene mjere, ne može smatrati javnim interesom. Na primjer, moguće je da se osobe, koje su se potencijalno zarazile virusom, ne bi prijavile u zdravstvene ustanove, čime se postiže suprotan učinak od planiranog. Agencija je tada naložila uklanjanje ovakvih listi.¹¹

Takođe, Agencija je izrazila mišljenje da nije protivzakonito objaviti minimum podataka o licima koja krše zakone, odnosno određene zabrane nadležnih organa. To je opravdala sa tim što se radi o evidentnom kršenju zakona i to onih kojima se štite i spašavaju životi ljudi. Samim tim javni interes je nadjačao pravo na zaštitu ličnih podataka, a tome je aktivno doprinijelo i lice koje krši zakon.¹²

U narednom periodu imena osoba koje krše mjere izolacije i dalje su se nastavila objavljivati. Zbog situacije u kojoj se na određenim službenim internetskim stranicama javnih organa, generalno i proaktivno objavljivali lični podaci lica koja ne postupaju u skladu sa mjerama zabrane u vezi pandemije COVID-19, a onda su iste lične podatke, preuzimali i različiti portali, Agencija je objavila novo saopštenje za javnost u kojem izražava mišljenje da generalno i proaktivno objavljivanje ličnih podataka na internetskim stranicama raznih institucija u BiH o pojedincima koji krše mjere zabrane narušava *Zakon o zaštiti ličnih podataka*.¹³ Iako je važno da organi vlasti utvrde slučajeve u svrhu kontrole zaraze, oni pritom moraju osigurati pravo na privatnost i povjerljivost osoba i izbjegavati otkrivanje njihovog identiteta radi neopravdanog pokušaja da se osobe koje imaju COVID-19 drže pod javnim nadzorom.

¹¹ *Rješenje*, [Agencija za zaštitu ličnih/osobnih podataka u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 24. 3. 2020].

¹² *Saopštenje*, [Agencija za zaštitu ličnih/osobnih podataka u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 23. 3. 2020].

¹³ *Saopštenje*, [Agencija za zaštitu ličnih/osobnih podataka u Bosni i Hercegovini, Sarajevo: 10. 4. 2020].

II PRAVO NA PRIVATNOST

Kontrola osoba u samoizolaciji trebalo bi svakako da se obezbijedi na drugi način, ukoliko je to ikako moguće, jer objavljivanje ličnih podataka zaista mora da bude rješenje za kojim se ne bi trebalo posegnuti prije nego što se iscrpe sve druge moguće opcije. Sam Evropski sud za ljudska prava je stava, u slučajevima *Z. protiv Finske*¹⁴ i *Mokute protiv Litvanije*,¹⁵ da je zaštita tajnosti podataka o osobama koje su zaražene virusom veoma bitna, a da otkrivanje takvih podataka može dramatično uticati na privatni i porodični život te osobe, kao i na njen status u društvu i zaposlenje, ukoliko se ta osoba izvrgne sramoti i riziku da bude proganjana, kao i da bi se bez pružanja zaštite privatnosti, oni kojima je ljekarska pomoć neophodna mogli odvratiti od otkrivanja ličnih podataka koji su potrebni da bi se primilo odgovarajuće liječenje, te tako ugroziti svoje zdravlje i, u slučaju zaraznih bolesti, zdravlje zajednice.

Dalja zabrinutost zbog povrede prava na privatnost odnosi se na zahtjev Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske kojim se traži lista zaposlenih koji su potpisali izjavu o umanjenju plate u korist Fonda solidarnosti koji je Vlada RS uspostavila u okviru mjera za ublažavanje društveno-ekonomskog uticaja pandemije. Nakon što je Transparency International u BiH obavijestio Agenciju da su ove liste sastavljene bez ikakvog zakonskog osnova i mogu poslužiti kao sredstvo za pritisak i diskriminaciju onih koji nisu pristali prenijeti dio svoje plate u Fond, Agencija je zabranila sastavljanje lista i naredila njihovo uklanjanje.¹⁶

---

14 *Z. v. Finland*, [Application no. 22009/93, Strasbourg: 25 February 1997].

15 *Mockutė v. Lithuania*, [Application no. 66490/09, Strasbourg: 27 February 2018].

16 *Upon The Report Filed by TI BiH: the Ministry of Education and Culture of RS was Ordered to Destroy the Lists of Employees Indicated to Give up Their Salary*, [dostupno na: <https://ti-bih.org/nakon-prijave-ti-bih-ministarstvo-prosvjete-i-kulture-rs-mora-unistiti-spiskove-radnika-koji-se-odricu-licnih-primanja/?lang=en>, (pristupljeno 18. 5. 2020. u 11.30)].

III STIGMATIZACIJA, GOVOR MRŽNJE I DISKRIMINACIJA

Stigmatizacija i diskriminacija osoba povezanih sa COVID-19 bila je u porastu u početku pandemije, a tome je doprinijelo i spomenuto otkrivanje ličnih podataka.¹⁷ Osobe koje su testirane i bile pozitivne na virus, osobe u samoizolaciji, pa čak i one koje blisko sarađuju s osobama koje bi mogle biti pozitivne, poput medicinskog osoblja, bile su izložene prijetnjama, govoru mržnje na društvenim mrežama i deložacijama.

Lokalni portali i dnevne novine Oslobođenje¹⁸ su 29. marta objavili priču o osobi iz Lukavca koja je radila na brodu i bila je jedan od prva dva pacijenta pozitivna na COVID-19 u Tuzlanskom kantonu. Odmah nakon što je objavljena vijest o njenom stanju, to je pokrenulo talas stigmatizacije i govora mržnje na društvenim mrežama. Pacijentica je naglasila da poštuje sve preporučene mjere samoizolacije i da ostaje sama u iznajmljenom stanu u Lukavcu. Nakon što su se njeni simptomi otvoreno pokazali, ona je hospitalizovana, ali nakon toga stanodavci su je spriječili da se vrati u svoj iznajmljeni stan. Međutim, organi vlasti, uključujući gradonačelnika Lukavca i tuzlansku bolnicu, imali su odlučujuću ulogu u sprečavanju daljeg zlostavljanja. Ministarka zdravlja Tuzlanskog kantona Dajana Čolić javno je pohvalila osobu kao primjer kako neko treba reagovati i ponašati se ako dođe iz inostranstva ili ima bilo koji simptom zaraze.

Direktorka Zavoda za javno zdravstvo Tuzlanskog kantona Maida Mulić izrazila je zabrinutost zbog postojeće stigmatizacije osoba koje su zaražene koronavirusom, javno je osudila bilo kakvu stigmatizaciju i pozvala je sve građane da slijede preventivne mjere i da se uzajamno poštuju, te istakla da stigmatizacija i diskriminacija ne pomažu nikome nego sprečavaju stručnjake da se bave stvarnim problemima.¹⁹

Prvobitna zabrinutost zbog „okrivljavanja radi različitosti” potvrđena je izvještajima o govoru mržnje usmjerenim protiv migranata, izbjeglica i azilanata i diskriminatornom zabranom tim ljudima da pristupe trgovinama i privatnom smještaju. Predrasude su i ovaj put stavljene u prvi plan, pa su

17 *Zašto su oboljeli od COVID-19 stigmatizirani?*, [dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/za%C5%A1to-se-stigmatiziraju-oboljeli-od-covid-19-/30561550.html>, (pristupljeno 18. 5. 2020. u 11.51)].

18 *Oboljela djevojka iz Lukavca Sandra Šahat: Dobijam prijetnje zato što imam koronavirus*, [dostupno na: <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/oboljela-djevojka-iz-lukavca-sandra-sahat-dobijam-prijetnje-zato-sto-imam-koronavirus-543807>, (pristupljeno 18. 5. 2020. u 12.36)].

19 *Nije dobro što nam se događa stigmatizacija oboljelih od korone*, [dostupno na: <https://startbih.ba/clanak/dr-maida-mulic-nije-dobro-sto-nam-se-dogada-stigmatizacija-oboljelih-od-korone/125319>, (pristupljeno 18. 5. 2020. u 12.36)].

III STIGMATIZACIJA, GOVOR MRŽNJE I DISKRIMINACIJA

zahvaljujući njima, migranti okrivljivani da su prenosnici virusa SARS-CoV-2. Određeni dužnosnici su upozorili građane BiH da ne komuniciraju s migrantima, što je pojedincima dalo opravdanje da se ponašaju na diskriminišući način. Jedan primjer je zabilježen kada su 21. marta stigle informacije da je, kao odgovor na evoluirajuću situaciju s koronavirusom, tržni centar Robot u Bijaću zabranio migrantima da ulaze u ovaj centar. Na ulaznim vratima navodno je stajao plakat na kojem je pisalo „Imigrantima nije dozvoljen ulazak u tržni centar”.

IV SLOBODA KRETANJA

Dok naučnici širom svijeta neumorno rade na razvoju primjenljive vakcine i pronalaženju efikasnih tretmana za liječenje od koronavirusa, kako je rečeno na početku ove analize, ograničenja kretanja i „socijalno distanciranje” prepoznati su kao najučinkovitije nefarmaceutske mjere da se umanju prenošenje virusa među stanovništvom. Stoga ne bi trebalo biti iznenađenje da se veliki broj utvrđenih područja koja izazivaju zabrinutost u pogledu ostvarivanja ljudskih prava odnosi na ograničenja slobode kretanja. Mjere koje su vlasti BiH nametnule da se ograniči kretanje u kontekstu trenutne pandemije poprimile su oblike policijskog časa, obaveznog zatvaranja u kuće i karantine. Ove mjere su posebno sporne, a za neke je utvrđeno da krše ljudska prava.

Krenućemo od potpune zabrane kretanja koja je osporena pred Ustavnim sudom BiH. Vlasti FBiH i RS uvele su oštrije restriktivne mjere za određene starosne grupe u cijeloj zemlji. Konkretno, osobama starijim od 65 godina, a u FBiH i osobama mlađim od 18 godina,²⁰ nametnuta je obaveza ostanka u kući, čime je potpuno ograničena njihova sloboda kretanja.²¹

Ova potpuna zabrana kretanja za djecu mlađu od 18 godina negativno je uticala na njihovo mentalno zdravlje i imala je neproporcionalan uticaj na djecu s invaliditetom [na primjer, za djecu s autizmom] i otežala je situaciju roditeljima.²² Zabrana kretanja je starije osobe dodatno gurnula u stanje ranjivosti i prisilila ih da postanu zavisni od članova njihovih porodica, organizacija civilnog društva ili centara za socijalni rad kako bi došli do osnovnih namirnica kao što su hrana i lijekovi, i stvorila je pravi izazov pristupu uslugama poput zdravstvene zaštite.

U RS je 30. marta ublažena obaveza ostanka u kući za osobe starije od 65 godina,²³ dok je u FBiH ostala na snazi do 24. aprila, kada je usklađena nakon odluke Ustavnog suda. U stvari, 22. aprila, više od mjesec dana nakon izricanja spomenute zabrane u FBiH, Ustavni sud BiH je presudio FBiH predstavlja kršenje ljudskih prava i naredio Vladi FBiH da izmijeni mjere u roku od 5 dana.²⁴

20 Ove mjere su uvedene u FBiH 20. marta, a u RS 21. marta.

21 Brčko distrikt nije nametnuo slične mjere svojim građanima.

22 *Slučaj Lejla Dragnić i A. B. - Odluka o dopustivosti i meritumu*, [Ustavni sud Bosne i Hercegovine, AP-1217/20], § 57.

23 Ublaženje mjere je najavio član Predsjedništva BiH iz reda srpskog naroda Milorad Dodik rekavši da će od 30. marta starijim osobama (starijim od 65 godina) biti dozvoljeno da izlaze četvrtkom i petkom od 7.00 do 10.00 sati.

24 *Slučaj Lejla Dragnić i A. B. - Odluka o dopustivosti i meritumu*, [Ustavni sud Bosne i Hercegovine, AP-1217/20].

IV SLOBODA KRETANJA

Vrijedi napomenuti da presuda Ustavnog suda utvrđuje da prilikom donošenja mjere zabrane kretanja nije ispoštovano načelo proporcionalnosti i jasno se navodi loš kvalitet odluka na kojima je krizni štab utemeljio ovu mjeru [nedostatak obrazloženja za potpunu zabranu kretanja široj javnosti, nisu osigurani nikakvi izvori za odluku, nemogućnost procjene da li se odluka zasniva na naučnim podacima, nema vremenskog ograničenja za mjeru i, prema tome, ne postoji redovna revizija mjere koja bi osigurala osnovu za moguće ublažavanje mjere], i poziva na pojačani nadzor političke vlasti [Vlada FBiH] nad Federalnim štabom civilne zaštite FBiH.²⁵

Odlukom Ustavnog suda BiH osigurani su čvrsti kriterijumi za ocjenu procesa donošenja odluka za osmišljavanje mjera koje su u skladu sa ljudskim pravima tokom vanredne situacije. Odluka suda se izgleda poklopila s povoljnijom epidemiološkom situacijom u zemlji i organi vlasti su počeli ublažavati mnoge izrečene mjere.

Međutim, izgleda da pri tome nisu uspjeli usvojiti pouke iz *Odluke Suda* i žurno su donijeli mjere ublažavanja, bez unutardržavne koordinacije, ostavljajući dijelove zemlje pod strožim ograničenjima i bez ozbiljnog pokušaja da navedu opravdanje za ublažavanje mjera. Mjesec dana kasnije „kriva” infekcije počela se stalno povećavati, i BiH je od kraja maja počela bilježiti najveći broj osoba pozitivnih na virus dnevno.

Vraćajući se na jednu od prvih mjera za ograničavanje slobode kretanja u BiH, 22. marta, Kanton 10 donio je odluku kojom zabranjuje državljanima BiH da ulaze na područje kantona u pokušaju da spriječi širenje COVID-19. Ova mjera je oštro kritikovana kao neustavna i stvorila je veliko političko nesuglasje,²⁶ a povučena je u roku od nekoliko sati.²⁷

Prije toga, 19. marta, na osam graničnih prelaza, postavljeni su šatorski kampovi s ciljem da posluže kao karantinske prostorije za osobe koje ulaze u BiH.²⁸ Karantinski objekti su zamišljeni kao fizička mjesta u kojima će repatriirane osobe provesti vrijeme obavezne izolacije, ali trebalo je da služe i kao kaznena mjera za one koji krše naredbe o izolaciji. Vjerovatno je ovaj

25 *Slučaj Lejla Dragnić i A. B. - Odluka o dopustivosti i meritumu*, [Ustavni sud Bosne i Hercegovine, AP-1217/20].

26 *Skandalozna odluka: Kanton 10 zabranio ulazak državljanima BiH*, [dostupno na: <http://ba.n1info.com/Vijesti/a418543/Skandalozna-odluka-Kanton-10-zabranio-ulazak-drzavljanima-BiH.html>, (pristupljeno 3. 4. 2020. u 11.14)].

Ministar bezbjednosti BiH zaprijetio je da će zbog ovog činjena podići optužnicu protiv vlasti Kantona 10. *Ovo nije 1992. i rat, ovo je separatizam kojeg ćemo pobijediti*, [dostupno na: <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/radoncic-najavljuje-tuzbu-ovo-nije-1992-i-rat-ovo-je-separatizam-kojeg-emo-pobijediti-541349>, (pristupljeno 3. 4. 2020. u 11.14)].

27 *Stavljanje van snage Zapovijedi*, [dostupno na: <http://www.vladahbz.com/stavljanje-van-snage-zapovijed/>, (pristupljeno 3. 4. 2020. u 11.21)].

28 Savjet ministara BiH je zabranilo ulaz u zemlju nedržavljanima od 25. marta (diplomate, medicinsko i drugo osoblje koje radi na ublažavanju pandemije koronavirusa u BiH izuzeto su iz ove zabrane).

aspekt, zajedno sa sistemskim zanemarivanjem poštovanja ljudskog dostojanstva, uticao na opšte raspoloženje u vezi sa nametnutim karantinskim mjerama.

U objektima postavljenim za karantin u nekim slučajevima nisu postojale osnovne komunalne usluge [topla voda, internet, grijanje] i nadležni organi vlasti nisu pravovremeno informisali osobe smještene u karantinske objekte o njihovom zdravstvenom stanju niti su dali bilo kakve informacije u vezi njihovog boravka u karantinu. Zabilježen je veći broj nasilnih incidenata usmjerenih na objekte [a ne na osobe], što bi moglo biti znak frustracije i nezadovoljstva smještajem.

Od samog početka uspostavljanje karantina na granicama pokazalo je brojne slabosti. Prvo, dok se na državnom nivou tročlano Predsjedništvo BiH složilo da pošalje Oružane snage BiH radi postavljanja kampova, Savjet ministara BiH nije razmatrao zatvaranje ostalih graničnih prelaza, slabeći tako opšte napore da se regulišu i nadziru dolasci u zemlju.

U međuvremenu, vlasti RS započele su provjeru osoba koje ulaze u BiH preko nekoliko graničnih prelaza na svojoj teritoriji koristeći kampove kao trijažne centre, dok su prelazi u nadležnosti FBiH počeli s radom skoro mjesec dana nakon što su karantinski kampovi formirani u RS. To ne samo da je dodatno doprinijelo međuentitetskim tenzijama, već su korišteni otvoreni granični prelazi bez karantinskih kampova da se izbjegne boravak u šatorima kampa.

U stvari, na graničnim prelazima bez karantinskih objekata, osobe su bile upućene u kućnu samoizolaciju ili smještene u neki od određenih karantinskih objekata u njihovom prebivalištu. Sve to je zakomplikovalo mogućnost da organi vlasti prate poštovanje mjera samoizolacije i, što je najvažnije spomenuti, stvorilo neopravdano različito postupanje prema građanima.

Kako su se građani BiH vraćali u zemlju iz drugih dijelova Evrope usred pandemije COVID-19, situacija oko graničnih ulaza u Unsko-sanskom kantonu postajala je sve više zabrinjavajuća. Izuzetno dugo vrijeme čekanja na ulazak u zemlju, kao i neprihvatljivi uslovi u karantinskim šatorima na graničnim ulazima te nezadovoljstvo uslovima u šatorima dovelo je do toga da su neke od osoba koje su boravile u karantinu u ranim satima 12. aprila spalile tri karantinska šatora na graničnom prelazu Velika Kladaša.²⁹

28 Savjet ministara BiH je zabranilo ulaz u zemlju nedržavljanima od 25. marta (diplomate, medicinsko i drugo osoblje koje radi na ublažavanju pandemije koronavirusa u BiH izuzeto su iz ove zabrane).

29 *Three Triage Tents Burned at Bosnian Border Crossing*, [dostupno na: <https://www.sarajevotimes.com/three-triage-tents-burned-at-bosnian-border-crossing/>, (pristupljeno 3. 4. 2020. u 13.21)].

IV SLOBODA KRETANJA

Ostale lokacije karantina za novopristigle državljane BiH, uključujući medresu u Cazinu, takođe su prijavljene kao neadekvatne, sa lošim higijenskim uslovima i lošim upravljanjem. Slično tome, 65 studenata koji su se vratili iz Njemačke i grupa koja se vraćala iz Francuske smješteni su u karantinski objekt u Tuzli i trebalo je da ostanu u karantinu 28 dana. Po dolasku u objekat, u njemu su nedostajala osnovna sredstva za pristojan boravak. Tek nakon što su se studenti javno žalili na loše uslove [bez interneta, bez tople vode] i podijelili poruke na društvenim mrežama i nekim internetskim portalima, ove usluge su ponovo osigurane. U istom objektu [hotel Tuzla] dogodili su se nasilni incidenti, uz intervenciju policije radi smirivanja situacije.

Kada su organi vlasti počeli razmatrati mogućnost uvođenja obaveznog karantina na samom početku pandemije, stanovnici BiH koji su radili u susjednim zemljama bili su vrlo zabrinuti kako će to uticati na njihove poslove. Na primjer, veliki broj građana Trebinja svakodnevno radi u Dubrovniku. Nedugo nakon toga, sa zatvaranjem granica, ovo pitanje se dodatno zakomplikovalo.

Drugo važno pitanje koje se pojavilo sa zatvaranjem granice odnosi se na dostupnost lijekova i penzija, posebno u mjestima iz kojih ljudi obično kupuju lijekove u Srbiji po povoljnijoj cijeni nego u BiH. Pored toga, postoje informacije da ljudi iz tih područja koji su ranije radili u Srbiji i primaju penzije u Srbiji nisu mogli putovati i pristupiti svojim sredstvima zbog totalnog zatvaranja. Pitanje je za neke osobe riješeno kreativno [kroz privatne kontakte], ali za većinu nije.³⁰ Srećom, granice su se ponovo otvorile i situacija se vratila u uobičajni tok.

Dok je na čitavom području BiH uvedena zabrana izlaska [sa sličnim, iako ne identičnim vremenskim okvirima u RS, FBiH i BD],³¹ krizni štabovi u Hercegovačko-neretvanskom kantonu [9. aprila] i u Zapadno-hercegovačkom kantonu [12. aprila] stavili su kantone u cjelini u karantin, potpuno ograničavajući kretanje njihovih stanovnika, zabranjujući im da napuštaju svoja mjesta prebivališta zbog brzog rasta broja pacijenata COVID-19 na njihovoj teritoriji.³² RS je nametnula sličnu mjeru, ograničavajući kretanje svojih građana vikendom.

30 Prema riječima šefa Odjeljenja za ekonomiju i socijalna pitanja u Bratuncu, Ševka Karića, u Bratuncu postoji određeni broj ljudi s ovim problemom. Objasnio je da pojedinci pronalaze način da iz Srbije nabave lijekove (kao u Skelanima, preko graničnih policajaca, onih u Srbiji koji uzimaju lijekove i prenose ih svojim kolegama iz BiH). Karić je dodao da su načelnik opštine Bratunac i opštinska administracija pokušali da nađu rešenje sa upravom iz Ljubovije (susjedne opštine u Srbiji), prijedlogom da se prikupi novac i preda službenicima granične policije BiH, koji bi ga trebali dati graničnim policajcima Srbije da kupe ono što je potrebno i donesu graničnim policajcima BiH, ali smatralo se da inicijativa nije moguća.

31 20. marta u FBiH, 21. marta u RS.

32 Dana 20. maja, Ustavni sud BiH objavio je odluku da odbacuje kao neprihvatljiv *Zahtjev* Slavena Raguža i Ivana Džaltoa (AP 1485/20) kojim su 9. aprila osporavali naredbe Kriznog štaba Hercegovačko-neretvanskog kantona (u daljem tekstu: HNK) i njegove izmjene i dopune od 10. aprila kojima je

Dana 29. marta, selo Špionica Srednja u Tuzlanskom kantonu, sa 460 stanovnika, stavljeno je u karantin od strane Štaba civilne zaštite Srebrenik uz raspoređivanje policijskih snaga na njegovom ulazu. Stanovnici su optužili Štab civilne zaštite Srebrenik da je prekoračio ovlaštenja jer je stavio u karantin svih 460 stanovnika sela Špionice Srednja, nanijevši im materijalnu i nematerijalnu štetu. Pored toga, stanovnici tvrde da su im uskraćene sve informacije u vezi sa cjelokupnom epidemiološkom situacijom i procedurom testiranja, a nisu dobili ni uputstva o tome kako postupiti u datoj situaciji. Uz to, u blizini Srebrenika bio je opremljen karantinski objekt koji je mogao primiti 130 zaraženih iz sela Špionice Srednja, ali organi vlasti su umjesto toga odlučile da cijelo selo stave u karantin.

Ova ograničenja izazvala su zabrinutost u pogledu poštovanja ljudskih prava, uz pitanja njihove zakonitosti, proporcionalnosti i poštovanja ljudskog dostojanstva. Osim toga, uvođenje karantina cijelim zajednicama neminovno je imalo ekonomske posljedice na stanovnike ovih područja.

U pogledu slobode kretanja, potrebno je skrenuti pažnju na odgovor države prema državljanima BiH u inostranstvu. Ministar bezbjednosti BiH obeshrabrio je diplomatsko-konzularne kancelarije drugih zemalja da državljanke BiH šalju u njihovu matičnu zemlju, što je suprotno *Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima* u kome se navodi da „niko ne može proizvoljno biti lišen prava ulaska u svoju zemlju.”³³ Ovo je bio još jedan u nizu proizvoljnih pokušaja organa vlasti da ometaju slobodu kretanja svojih građana.

32 zabranjeno kretanje stanovništva HNK van njihovog prebivališta. Zahtjev je odbijen zbog promijenjenih pravnih okolnosti, tj. sporne naredbe su u međuvremenu opozvane. Vlada HNK i krizni štab tumačili su tekst Suda govoreći da su odluke pravilno donijete u interesu javnog zdravlja i ocijenili su žalbu političkom igrom političke opozicije (tj. Hrvatske republikanske stranke). Podnosioci *Zahtjeva* su, međutim, primijetili da je Sud utvrdio kršenje ljudskih prava uprkos promjeni okolnosti - što su podnositeljii namjeravali.

33 *The International Covenant on Civil and Political Rights*, [United Nations General Assembly, Res. A/RES/21/2200, Paris: 1966], član 12, stav 4.

VSLOBODA IZRAŽAVANJA

Izgleda da je vanredna situacija dala odličnu mogućnost vlastima za ograničavanje slobode izražavanja. Otprilike mjesec dana prije nego što je SZO proglasila pandemiju COVID-19, izražena je zabrinutost u vezi sa širenjem dezinformacija o koronavirusu. Sredinom februara, generalni direktor SZO-a, Tedros Adhanom Ghebreyesus, upozorio je da se, zajedno s borbom protiv epidemije, „borimo protiv infodemije”, navodeći masivan protok lažnih vijesti o novom koronavirusu koji se „širi brže i lakše” nego sam virus.³⁴

Međutim, velika zabrinutost zbog širenja dezinformacija slaže se sa percepcijom stručnjaka za ljudska prava da bi organi vlasti to mogli koristiti kao izgovor za ograničavanje individualnih prava, pri čemu utišavaju neistomišljenike.³⁵

Jedan od nekoliko slučajeva gdje je ovo dovedeno u pitanje bilo je kada je Policijska uprava Prijedor podnijela prekršajnu prijavu protiv Maje Stojić Dragojević, kardiologa i člana Predsjedništva opozicione Srpske demokratske stranke, zbog kršenja *Odluke* o kažnjavanju objavljivanja lažnih vijesti i širenja panike, usvojene 19. marta. Prijava je podnesena kao odgovor na njene izjave da u RS nema dovoljno ventilatora, kreveta ili službi intenzivne njege, i za tvrdnje da je RS nespremna za nadolazeću krizu. Optužena je za širenje lažnih vijesti i naloženo joj je da plati kaznu u iznosu od 1000 KM.³⁶

Osim toga, odmah nakon što je RS proglasila vanredno stanje, predsjednik RS donio je *Uredbu* sa zakonskom snagom kojom se zabranjuje medijima i široj javnosti da šire lažne vijesti koje podstiču paniku i propisuju se značajne novčane kazne onima koji to učine.³⁷

Predstavnik OEBS-a za slobodu medija Harlem Désir i šefica Misije OEBS-a u BiH Kathleen Kavalec komentarisali su ovu *Uredbu* i izjavili da bi „takva uredba mogla dovesti do cenzure i samocenzure, kao i proizvoljnih i

34 *UN Tackles Infodemic of Misinformation and Cybercrime in COVID-19 Crisis*, [dostupno na: <https://www.un.org/en/un-coronavirus-communications-team/un-tackling-%E2%80%98infodemic%E2%80%99-misinformation-and-cybercrime-covid-19>, (pristupljeno 5. 4. 2020. u 11.24)].

35 Pogledati, na primjer, izjavu eksperata Ujedinjenih nacija: *COVID-19: States Should Not Abuse Emergency Measures to Suppress Human Rights - UN Experts*, [dostupno na: <https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25722&LangID=E>, (pristupljeno 5. 4. 2020. u 11.33)].

36 Danijel Kovacevic, *Bosnia Trying to Censor Information About Pandemic, Journalists Say*, [dostupno na <https://balkaninsight.com/2020/04/08/bosnia-trying-to-censor-information-about-pandemic-journalists-say/>], (pristupljeno 5. 4. 2020. u 14.23)]; Ljiljana Kovačević, *Širenje istine ili panike: Korona virus kao alibi za policijsku represiju*, [dostupno na: <https://zurnal.info/novost/22882/korona-virus-kao-alibi-za-policijsku-represiju>], (pristupljeno 5. 4. 2020. u 14.33)].

37 *Uredba sa zakonskom snagom o zabrani izazivanja panike i nereda za vrijeme vanrednog stanja*, [Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 32/20].

nesrazmjernih kazni, koje bi mogle narušiti slobodu medija i osnovno ljudsko pravo na slobodu izražavanja.”³⁸ Pored toga, posebnu zabrinutost izazvala je činjenica da *Uredba* nije osigurala konkretne detalje kako će se ta djela utvrđivati ili na kojoj sudskoj praksi se zasnivaju, te su Désir i Kavalec pozvali organe vlasti da povuku *Uredbu*. Pri tome su istakli da je bolje rješenje da javni organi vlasti osiguraju proaktivne, redovne i jasne informacije.

Prema našim saznanjima, niko nije kažnjen po odredbama ove *Uredbe*. Čini se da je namjera vlasti RS da kazne opoziciju i novinare bio glavni cilj jer je ova *Uredba* bila među prvima koje su usvojene nakon što je RS proglasila vanredno stanje. *Uredba* je ispravljena 16. aprila. Ministarstvo unutrašnjih poslova RS takođe je najavilo da će sve prijave o prekršajima koji su izdati tokom perioda izvršenja uredbe o zabrani širenja panike biti poništene. Vlada RS je sve navedeno opravdala izjavom da se građani uglavnom pridržavaju svih mjera i da nisu pod uticajem lažnih vijesti. Ipak, mnogi mediji su objavili da je RS tako uradila zbog kritika koje su uputili međunarodna zajednica i organizacije civilnog društva.³⁹

Osim toga, BD je isto tako usvojio slične mjere, a postojao je i prilično nespretn pokušaj oponašanja *Uredbe* iz RS od strane krizne jedinice u opštini Stari Grad u Sarajevu, ali zbog nezakonitog prekoračenja odluka nikada nije stupila na snagu.

Omogućavanje proaktivnih, transparentnih, otvorenih i redovnih kanala protoka informacija iz pouzdanih izvora mogao bi biti najbolji lijek štetnim posljedicama uzrokovanim lažnim vijestima, bez potrebe da organi vlasti ponovo ograničavaju prava radi borbe protiv dezinformacija.

U vremenu velike pandemije, pravilne i tačne informacije su ključne za informisanost građana i njihove moguće radnje i ponašanja. Sprečavanje kruženja takvih informacija i ukazivanja na manjkavosti sistema, predstavlja teško kršenje slobode izražavanja i nerijetko dovodi do gubitka povjerenja u organe vlasti koji brane da se čuju i informacije različite od onih koje oni pružaju. A kako smo već ranije napomenuli, informacije od strane vlasti nisu bile iskazane građanima na najbolji mogući način.

---

³⁸ OSCE concerned about decree against “fake news” in Republika Srpska, Bosnia and Herzegovina, and calls on authorities to withdraw it, [dostupno na: <https://www.osce.org/representative-on-freedom-of-media/450115>, (pristupljeno 5. 4. 2020. u 15.15)].

³⁹ Pogledati npr. *Protect Whistleblowers During the COVID-19 Pandemic and Withdraw the Decree on Causing Panic*, [dostupno na: <https://ti-bih.org/zastititi-zvzdace-tokom-pandemije-covid-19-i-povuci-uredbu-o-izazivanju-panike/?lang=en>, (pristupljeno 5. 4. 2020. u 15.27)] i *BH novinari - Zaustavite cenzuru informacija o Covidu 19 i institucionalnu represiju nad slobodom izražavanja*, [dostupno na: <https://bhnovinari.ba/bs/2020/04/07/bh-novinari-zaustavite-cenzuru-informacija-o-covidu-19-i-institucionalnu-represiju-nad-slobodom-izrazavanja/>, (pristupljeno 5. 4. 2020. u 15.29)]

VISLOBODA OKUPLJANJA

Vlasti u BiH su se odlučile da zabranama okupljanja na otvorenim i zatvorenim površinama pokušaju spriječiti širenje virusa među stanovništvom, te su u tom cilju organi donosili odluke o zabranama i otkazivanjima okupljanja, te apsolutnim zabranama okupljanja.⁴⁰

Pri apsolutnim zabranama okupljanja, dolazi se opet do problema neproporcionalnosti. Naime, zabrane okupljanja su slijedile kao jedna od prvih mjera u borbi protiv virusa, a pri tome nisu se u obzir uzimale određene blaže mjere, kao što je propisivanje da se na javnim okupljanjima mora držati socijalna distanca, nositi maska, što manje dolaziti u fizičke kontakte i sl.

Sama apsolutna zabrana okupljanja bi trebalo da bude posljednji izbor vlasti, nakon što npr. blaže mjere ne bi urodile plodom u cilju suzbijanja COVID-19. Vlasti nisu ni probale da pokušaju smanjiti protok virusa sa blažim mjerama, nego su se odmah odlučile na ograničavanje jednog od osnovnih prava građana.

Pored toga, ovakve mjere mogu da utiču i na sprečavanje slobodnog izražavanja mišljenja i „utišavanja” opozicinih glasova, što se ne bi smjelo dozvoliti u demokratskom društvu. Pored toga, određena okupljanja u kojima su učestvovali politički akteri su održavana i pored zabrana, bez pretjeranog miješanja državnih organa, što je dodatno urušilo povjerenje građana i išlo ka javnom mišljenju da propisi nisu baš isti za sve.

---

⁴⁰ Vidjeti npr., između ostalog, *Zaključak o obaveznom sprovođenju mjera za reagovanje na pojavu bolesti izazvane novim virusom korona (COVID-19) u Republici Srpskoj*, [1-3/20, 17. 3. 2020]; *Naredba o zabrani okupljanja na jednom mjestu za više od 5 osoba, te zabrana kretanja u periodu od 22:00 do 5:00*, [12-40-6-148-155/20, 29. 4. 2020]; *Naredba o zabrani okupljanja i zajedničkog kretanja*, [01.1-1141SM-045/20, 23. 3. 2020].

VII SLOBODA VJEROISPOVJESTI

Javni organi u BiH su se na određen način miješali i u uživanje vjerskih prava građana odlukama koje su donosili i sprovođili.⁴¹ Vjerska okupljanja nisu u potpunosti bila zabranjena, sem kad nisu bila protivna propisima o javnim okupljanjima, i bilo ih je moguće organizovati uz poštovanje mjera koje su generalno određene za okupljanja.

Međutim, bila je primjetno različito postupanje prema određenim vjernicima. Naime, određena lica koja se nisu pridržavala mjera su kažnjavana na osnovu odluka, dok druga nisu kažnjavana. Time su kažnjeni diskriminirani u odnosu na one koji nisu kažnjeni, a građani koji su se pridržavali svih mjera i nisu činili ništa protivno propisima su takođe diskriminirani, jer zbog određenih razloga nisu mogli ostvariti svoja ustavna prava, koja su im umanjena odlukama, dok sa druge strane, oni koji se ne kažnjavaju za kršenje mjera svoja prava ostvaruju u punom obimu.

Tako su se npr. u određenim crkvama vjernici okupljali radi proslavljanja Vaskrsa, a pritom ih službena lica nisu kažnjavala za kršenje mjera zabrane okupljanja i kretanja. Na prijave koje su građani slali, policija nije reagovala adekvatno. Sa druge strane, određena lica koja su takođe kršila mjere zabrane su kažnjavana za okupljanja i kršenja zabrana, dok su oni koji su poštovali mjere, ostali u svojim kućama i time bili uskraćeni za ostvarivanje svojih vjerskih prava.

---

⁴¹ Vidjeti npr., između ostalog, *Naredba o zabrani okupljanja i zajedničkog kretanja*, [01.1-1141SM-045/20, 23. 3. 2020]. *Zaključak o zabrani kretanja u dane Vaskrsa* [Republički štab za vanredne situacije Vlade Republike Srpske, broj 21-6/20, 15. 4. 2020].

VIII ODNOS PREMA ZATVORENICIMA

Svi organi u BiH, koji rade sa osobama lišenim slobode, dužni su da zatvorenici osiguraju pravo na zdravlje, kao i da im osiguraju da se prema njima ne postupa na način koji bi mogao da im ugrozi to njihovo pravo.

Svako mjesto na kojem se ne mogu ispoštovati preventivne mjere poput „socijalnog distanciranja” i poboljšane lične higijene radi smanjenja prenošenja virusa SARS-CoV-2 predstavlja povećanu prijetnju za osobe koje tu borave i „moguću zonu katastrofe koja treba da se tretira kao takva”.⁴² To važi i za kaznionice, imigracione centre, psihijatrijske bolnice, institucije socijalne zaštite i novouspostavljene karantine. To se, nažalost, odnosi i na romska naselja koja su često gusto naseljena i bez osnovnih sredstava za život [u daljem tekstu ove analize osvrnućemo se na težak položaj Roma].

U tom kontekstu, veoma je važna pritužba zatvorenika pritvorenih u kazneno-popravnom zavodu Zenica (u daljem tekstu: KPZ Zenica).

Iako nećemo ulaziti u detalje ovog pitanja, žalbe zatvorenika KPZ Zenica zbog nedostatka zaštitne opreme [maski i dezinfekcijskih sredstava] iziskuju obradu u ovoj analizi, kako zbog moguće ozbiljnosti prekršaja, tako i zbog problema sa zakonitošću.

Kao odgovor na njihove žalbe, direktor KPZ Zenica rekao je da „nema potrebe da zatvorenici nose maske jer ih može zaraziti samo osoblje zavoda, jer su zabranjene sve posjete kako bi se spriječila infekcija u zatvoru”.⁴³

Iako nije jasno da li je to bila potpuna zabrana posjeta, što je protivno preporuci Savjeta Evrope,⁴⁴ krajnje je uznemirujuće što bi članovi osoblja koji su možda bili u kontaktu s osobama koje su zaražene virusom SARS-CoV-2 trebalo da uzmu 15 dana odmora prije povratka na posao,⁴⁵ bez bilo kakvog testiranja.

---

⁴² Mandate of the Special Rapporteur on Extrajudicial, Summary or Arbitrary Killings, *COVID-19 and Protection of Right to Life in Places of Detention*, [dostupno na: https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Executions/HumanRightsDispatch_2_PlacesofDetention.pdf, (pristupljeno 7. 4. 2020. u 10.26)]

⁴³ *Osudjenici u zeničkom zatvoru ne nose zaštitne maske*, [dostupno na: <http://ba.n1info.com/Vijesti/a424787/Osudjenici-u-zenicnom-zatvoru-ne-nose-zastitne-maske.html>, (pristupljeno 7. 4. 2020. u 10.32)]

⁴⁴ *COVID-19 Pandemic: Urgent Steps are Needed to Protect the Rights of Prisoners in Europe*, [dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/covid-19-pandemic-urgent-steps-are-needed-to-protect-the-rights-of-prisoners-in-europe>, (pristupljeno 7. 4. 2020. u 10.38)]

⁴⁵ Mnoga druga pravna pitanja dovode se u pitanje, npr. šta ako osobe nisu imale 15 dana odmora ili nisu htjele koristiti slobodne dane i na to su bile prisiljene, itd.

VIII ODNOS PREMA ZATVORENICIMA

Takođe, vidljivo je i da ne postoje protokoli (krizni planovi), koji su sprovodljivi i saglasni sa pravom ljudskih prava i koji će zaštititi i zatvorenike i osoblje. Do danas nemamo dodatnih informacija o ovom pitanju, ali bitno je ostati oprezan budući da bi širenje COVID-19 u okviru kazneno-popravnog zavoda vjerovatno dovelo do nesrazmjerno visokog stepena zaraze i smrtnosti.⁴⁶

---

⁴⁶ COVID-19 in Correctional Settings: Unique Challenges and Proposed Responses, [dostupno na: <https://amend.us/wp-content/uploads/2020/03/COVID-in-Corrections-Challenges-and-Solutions-1.pdf> (pristupljeno 7. 4. 2020. u 11.25)]; Vidjeti i Brie Williams et al., *Correctional Facilities In The Shadow Of COVID-19: Unique Challenges And Proposed Solution*, [dostupno na: <https://www.healthaffairs.org/doi/10.1377/hblog20200324.784502/full/>, (pristupljeno 7. 4. 2020. u 14.25)]

IX POVEĆANA RANJIVOST

1. Migranti i izbjeglice

Spoj mješovite migracijske krize i krize uzrokovane virusom SARS-CoV-2 donosi jedinstven skup pitanja s obzirom na ranjivost već marginalizovane i zapostavljene migrantske populacije. Očekujemo da će nove okolnosti pogoršati postojeće probleme i donijeti nove, naročito zato što određene mjere preduzete za sprečavanje daljeg širenja COVID-19 mogu imati nenamjerne i različite posljedice za migrante. Preusmjeravanje resursa, poput onih namijenjenih za smještaj, hranu i sanitarije, može dovesti do drastičnog pogoršanja životnih uslova migranata. Rani pokazatelji takvih promjena su bili prestanak registracije novih dolazaka migranata, i zabrana određenih vlasti da civilno društvo dostavlja hranu migrantima.⁴⁷

Pravno gledano, donošene su različite mjere ograničavanja prava migranata, izbjeglica i azilanata, u skladu sa nivoom vlasti koji ih je donosio. Mjere su se odnosile na zabrane kretanja u određenom vremenskom periodu, zabrane okupljanja, zabrane ulaska stranaca u BiH, poštovanje zdravstvenih smjernica i sl.⁴⁸ One su bile usmjerene, kako na državljane BiH, tako i na izbjeglice i migrante, za koje je na nivou BiH donijeta i posebna odluka kojom im se ograničava kretanje i boravak, radi zaštite zdravlja građana.⁴⁹

Kako bi ograničili kontakt između migranata i opšte javnosti, službenici, posebno oni u kantonima sa većim brojem migranata, ograničili su kretanje migrantima, pretvarajući smještajne objekte u *de facto* zatvoreničke centre. Otvoren je novi šatorski kamp u Unsko-sanskom kantonu, kamp Lipa, koji je ubrzano postavljen na početku izbijanja pandemije COVID-19. To je šatorsko

47 *Save the Children* je kritikovao zabranu distribucije hrane zbog maloljetnika koji su izloženi dodatnom riziku.

48 Vidjeti npr. *Zaključak o obaveznom sprovođenju mjera za reagovanje na pojavu bolesti izazvane novim virusom korona (COVID-19) u Republici Srpskoj*, [Republički štab za vanredne situacije, broj 01-3/20]; *Zaključak o obaveznom sprovođenju mjera za reagovanje na pojavu poolesti izazvane novim virusom korona (COVID-19) u Republici Srpskoj*, [Republički štab za vanredne situacije, broj 26-1/20]; *Zaključak o zabrani ulaska stranim državljanima u BiH*, [Republički štab za vanredne situacije, broj 06-3/20]; *Zaključak o ograničenju i zabrani kretanja na teritoriji Republike Srpske*, [Republički štab za vanredne situacije, broj 16-3/20], *Zaključak o ograničenju i zabrani kretanja lica na teritoriji Republike Srpske*, [Republički štab za vanredne situacije, broj 26-2/20]; *Naredba o zabrani kretanja osobama mlađim od 18 i starijim od 65 godina na području Federacije Bosne i Hercegovine*, [Federalni štab civilne zaštite, broj 12-40-6-148-34/20]; *Naredba o uvođenju zabrane kretanja građana na području Federacije Bosne i Hercegovine*, [Federalni štab civilne zaštite, broj 12-40-6-148-36/20]; *Naredba o zabrani okupljanja na jednom mjestu za više od 5 osoba, te zabrana kretanja u periodu od 22.00 do 5.00*, [Federalni štab civilne zaštite, broj 12-40-6-148-155/20].

49 *Odluka o ograničenju kretanja i boravka stranaca u Bosni i Hercegovini*, [Savjet ministara Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 26/20]; *Naredba za obustavu posjeta i izlazaka migranata*, [Federalni štab civilne zaštite, broj 12-40-6-148-47/20].

IX POVEĆANA RANJIVOST

naselje i nema tekuću vodu ili kanalizaciju. Uslovi u kampu su ispod svakog pristojnog standarda i migranti su tamo prisilno zadržani.⁵⁰

U doba krize, kršenje ljudskih prava migranata se samo pretočilo iz „redovnog stanja”. Tako se sa zabranama kretanja, diskriminacijom, nehumanim uslovima loš odnos vlasti prema ovoj populaciji, samo nastavio.

2. Osobe sa invaliditetom

Osobe s invaliditetom (u daljem tekstu: OSI) takođe su se suočile sa vanrednim izazovima zbog pandemije COVID-19. Odrasle osobe s invaliditetom su dosta zastupljene među starijom populacijom za koju se zna da je u većem riziku od zaraze virusom SARS-CoV-2. Pored toga, iako se čini da postoji manja vjerovatnoća da djeca pokazuju simptome bolesti COVID-19, postoji velika mogućnost da su odrasli i djeca s invaliditetom, zbog svog zdravstvenog stanja, izloženi većoj opasnosti od komplikacija uslijed zaraze virusom. Takođe, određene osobe s invaliditetom žive u siromaštvu, što povećava njihovu ranjivost.⁵¹

Čak i u „normalnim” vremenima, osobe sa invaliditetom u BiH suočavaju se sa značajnim preprekama u pristupu zdravstvenoj zaštiti i uslugama socijalne zaštite koje su već lošeg kvaliteta. Ne postoji službeno prikupljanje podataka o potrebama i stvarnom statusu različitih grupa OSI i pojedinaca, pa im je zato teže u potpunosti ostvariti prava kroz pristup zdravstvenoj zaštiti, liječenju, rehabilitaciji, njezi, opremi i lijekovima prilagođenim njihovim specifičnim potrebama.

Mjere socijalnog distanciranja i samoizolacije predstavljaju izazov za OSI jer određen broj OSI ili nije samostalno ili na različite načine zavisi od podrške drugih osoba. Nakon obustave pružanja osnovnih usluga, nisu osigurane nikakve alternative dnevnim centrima i osiguranju njege/medicinskim tretmanima, što ozbiljno utiče na ostvarivanje prava i zdravlje OSI. *Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom* predviđa da će države preduzeti sve moguće mjere kako bi osigurale zaštitu i sigurnost osoba s invaliditetom u odgovoru države na krizne situacije i humanitarne vanredne situacije.⁵² To uključuje mjere u svim oblastima života OSI, uključujući zaštitu njihovog pristupa najvišem dostupnom standardu zdravlja bez diskriminacije, opšteg blagostanja i prevencije zaraznih bolesti i mjera za osiguranje zaštite od negativnih stavova,

50 *Written Statement to UN Human Rights Council 44th Session (June/July 2020)*, [dostupno na: https://www.wilpf.org/wilpf_statements/hrc44-written-statement-on-bosnia-and-herzegovina/, (pristupljeno 7. 4. 2020. u 16.25)]

51 *COVID-19 Response - Considerations for People with Disabilities*, [dostupno na: http://www.internationaldisabilityalliance.org/sites/default/files/covid-19_response_considerations_for_people_with_disabilities_190320.pdf, (pristupljeno 7. 4. 2020. u 17.13)]

52 *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, [United Nations General Assembly, New York: 2006], član 11.

izolacije i stigmatizacije koji mogu nastati usred krize.⁵³

Ograničenje kretanja OSI i njihove pratnje, te ograničen pristup uslugama socijalne zaštite i podršci imali su nesrazmjerni uticaj na OSI, čineći upitnom zakonitost usvojenih mjera. Kanali komunikacije sa OSI u vezi sa mjerama i koracima koje su preduzeli lokalni organi vlasti, a posebno štabovi civilne zaštite, nikada nisu uspostavljeni. Nijednom od usvojenih mjera koje su nametnule RS, FBiH, BD i kantonalni štabovi nisu uzete u obzir specifične potrebe ovih osoba, što ih je dovelo u još teži položaj. Takođe, nedostaje učešće organizacija OSI u osmišljavanju i izradi planova prevencije i pružanja odgovora, kao i učešće OSI u lokalnim i državnim mehanizmima koordinacije.

Osim toga, pokazalo se da početna potpuna zabrana kretanja za maloljetnike i osobe starije od 65 godina u FBiH⁵⁴ ima nesrazmjerni uticaj na OSI, a posebno na djecu sa invaliditetom. Na primjer, budući da su djeca prisiljena da ostanu kod kuće, umanjena im je fizička aktivnost što je uzrokovalo problem nesanice. To je dodatno opteretilo roditelje koji su ostali jedini staratelji jer se ne mogu osloniti na uobičajeni sistem podrške. Slično tome, djeca sa autizmom, koja se u velikoj mjeri oslanjaju na svoju svakodnevnu rutinu, borila su se da se prilagode novoj i izazovnijoj stvarnosti koja im je uzrokovala veliki stres. Udruženja roditelja djece sa invaliditetom su zahtjevala od organa vlasti da ublaže zabranu kretanja djeci, a 27. marta izmjenjena je naredba kojom se djeci s invaliditetom omogućio izlazak na otvoreni prostor u krugu od 100 metara od njihove kuće.

Pored toga, sa zatvaranjem terapijskih ustanova, medicinski i drugi tretmani su prekinuti, dok je pristup nužnim lijekovima koji nisu dostupni u zemlji postao problem. Ne postoje institucionalizovani dobavljači putem kojih se nabavljaju određeni lijekovi pa se roditelji redovno obraćaju privatnim izvorima, koji su bili nedostupni zbog ograničenja kretanja, kako bi dobili neophodni lijek u susjednim zemljama.

Nakon što su zatvorene škole, organi vlasti su organizovali učenje na daljinu putem TV programa, nastave putem interneta/ili društvenih mreža. Međutim, neophodna specifična oprema [računar ili tablet] i pristup internetu nisu dostupni svim studentima i đacima, posebno ne onima iz porodica s

53 *Joint Statement: Persons with Disabilities and COVID-19 by the Chair of the United Nations Committee on the Rights of Persons with Disabilities, on behalf of the Committee on the Rights of Persons with Disabilities and the Special Envoy of the United Nations Secretary-General on Disability and Accessibility*, [dostupno na: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25765&LangID=E>, (pristupljeno 7. 4. 2020. u 18.48)].

54 Kasnije osporena, vidjeti Odluku Ustavnog suda.

IX POVEĆANA RANJIVOST

malim primanjima i djeci iz ruralnih područja, a često su to i djeca sa invaliditetom. Osim toga, roditelji imaju značajnu ulogu u učenju na daljinu i često se od njih traži da omoguće ovaj proces.⁵⁵ I dok se svaki roditelj može truditi da se ispuni ova obaveza, roditelji djece s invaliditetom očigledno se suočavaju sa dodatnim poteškoćama.

Pored toga, ne postoji prilagođavanje radnim procesima za roditelje djece s invaliditetom uzimajući u obzir rizičnost ove populacije. *Pravilnik o načinu ostvarivanja prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja* nije u skladu sa *Zakonom o radu*, što dovodi do činjenice da roditelji djece s invaliditetom ne mogu ostvariti pravo na bolovanje radi pružanja potrebnog nivoa njege za svoju djecu. Na kraju, dostupni obrazovni programi nisu prilagođeni potrebama djece sa invaliditetom. U sporadičnim prilikama u kojima su obrazovne aktivnosti bile usmjerene i na djecu s invaliditetom, to je učinjeno obrazovanjem segregacijskog tipa, bez pokušaja da se oni uključe u redovan tok obrazovnih aktivnosti, što je u direktnoj suprotnosti s članom 24. *Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom* kojim je potvrđeno da pravo na obrazovanje podrazumijeva pravo na inkluzivno obrazovanje.

3. Romi

Romska zajednica je takođe dodatno dovedena u stanje ranjivosti u ovom periodu. Prema podacima UN-ovog razvojnog programa, stopa zaposlenosti Roma u BiH iznosi 11%,⁵⁶ dok većina Roma „sastavlja kraj s krajem” na alternativne načine. Trgovina otpadnim materijalima i drugom robom jedini je izvor prihoda za dobar dio Roma, a ograničenja kretanja uticala na njihovu egzistenciju.

U svim objavljenim izvještajima istaknuta je činjenica da romske porodice jako teško dolaze do osnovnih proizvoda [hrana i higijenski proizvodi, tekuća voda], dok lokalni organi vlasti [opštine] pružaju malu ili nikakvu podršku romskom stanovništvu uprkos velikim potrebama, pošto većina Roma živi bez redovnih primanja. Umjesto toga, pomoć dobijaju od međunarodne zajednice, nevladinih organizacija i romske dijaspore.

Drugo pitanje je nedostatak pristupa učenju na daljinu sa kojim se suočavaju mnoga romska djeca. Mnoge romske porodice nemaju internet, računar ili struju ili žive u kućama koje rijetko imaju zasebnu sobu u kojoj bi djeca mogla bez ometanja pratiti časove. Osim toga, određeni roditelji koji su Romi mogu

55 *Adverse Consequences of School Closures*, [dostupno na: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse/consequences>, (pristupljeno 7. 4. 2020. u 19.28)].

56 *Regional Roma Survey 2017: Country Fact Sheets*, [dostupno na: <https://www.eurasia.undp.org/content/rbec/en/home/library/roma/regional-roma-survey-2017-country-fact-sheets.html>, (pristupljeno 24. 4. 2020. u 11.19)].

biti nepismeni i samim tim nisu u mogućnosti pomoći u školovanju kod kuće. U tom smislu, romska djeca zaostaju za ostalom djecom i može se očekivati da će ova kriza doprinijeti već velikom postotku romske djece koja napuštaju školu.

Iako je svakako dobra vijest da se virus nije proširio u romskim zajednicama, ovaj dio želimo zaključiti mišljenjem Dalibora Tanića, romskog novinara i aktiviste, o romskoj situaciji. Napisao je da Romi nisu desetkovani virusom, kako su on i mnogi drugi predviđali i strahovali, jer ih je većina stanovništva većinom držala na fizičkoj distanci. Po njegovim riječima, osnovni preduslov za prenošenje virusa (socijalna interakcija) zapravo je nedostajao.⁵⁷ Izjava se može činiti provokativnom, čak pretjeranom, ali u skladu je sa podacima iz nedavnog istraživanja *Misije o percepciji, stavovima i iskustvu javnosti u pogledu diskriminacije u BiH*.⁵⁸

4. Korisnici usluga socijalne zaštite

Vanredna situacija zbog pandemije COVID-19 razotkrila je slabost sistema socijalne zaštite u BiH i dovela u pitanje sposobnost sistema da garantuje osnovna prava i usluge. Centri za socijalni rad (u daljem tekstu: CSR), a posebno socijalni radnici su pod neviđenim pritiskom zbog pandemije COVID-19. Taj pritisak može se samo povećati s obzirom na loše ekonomske prilike [neregulisano povećanje cijena za određenu robu, masovni otkazi, pritisak na zaposlenike da potpišu zahtjeve za neplaćeni odmor tokom prekida poslovanja, itd.].

Od izbijanja pandemije, centri za socijalni rad suočeni su sa mnogim izazovima u pružanju usluga korisnicima. Od prve polovine marta do druge polovine maja, CSR su morali prilagoditi svoj rad krizi uslijed pandemije COVID-19 i restriktivnim mjerama koje su nametnule vlasti. Neki CSR, poput centra u Banjoj Luci, prestali su primati klijente kao mjeru za sprečavanje širenja virusa SARS-CoV-2. Javnost je obavještena da im se mogu obratiti putem pošte, e-maila i telefona. Ostali centri za socijalni rad, poput centara u BD, Palama, Maglaju, Čapljini, Nevesinju, Bileći, Čeliću ili Teočaku, organizovali su svoj rad u smjenama ili sa kraćim radnim vremenom i nije bilo prekida u redovnom radu osim smanjenog i kontrolisanog neposrednog kontakta sa korisnicima. U većini slučajeva su i terenske posjete bile ograničene na humanitarne akcije.

57 Dalibor Tanić, *Druga strana priče: Zašto COVID-19 nije „ulazio” u romske zajednice*, [dostupno na: <http://www.portal-udar.net/druga-strana-price-zasto-covid-19-nije-ulazio-u-romske-zajednice/>, (pristupljeno 24. 4. 2020. u 11.42)].

58 Organization for Security and Cooperation in Europe - Mission to Bosnia and Herzegovina, *Discrimination in Bosnia and Herzegovina: Public Perceptions, Attitudes and Experiences*, [dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/6/0/448852.pdf>, (pristupljeno 24. 4. 2020. u 17.36)].

IX POVEĆANA RANJIVOST

CSR u Čapljini, Srebrenici, Bratuncu, Bijeljini, Banjoj Luci, Doboju, Prijedoru i Maglaju pomogli su u dostavljanju humanitarne pomoći, paketa hrane, higijenskih potrepština i lijekova najugroženijim kategorijama stanovništva [npr. starijim osobama, osobama s hroničnim bolestima, osobama sa poteškoćama u kretanju, osobama sa invaliditetom, trudnicama i osobama slabijeg imunološkog sistema] u saradnji s lokalnim opštinama/gradovima/zajednicama, nevladinim organizacijama [uglavnom Crvenim krstom] ili privatnim kompanijama.

U mnogim mjestima, zaposlenici centara za socijalni rad su bili aktivni članovi lokalnih kriznih štabova, ali ne u svim. CSR su pružaoci pomoći i osnovna komponenta u osiguravanju ljudskih prava u zemlji, ali kako nisu bili uključeni ili konsultovani u radnim grupama štabova, nisu bili u mogućnosti dati odgovarajuće smjernice i nisu se mogli organizovati kako bi u potpunosti pomogli korisnicima.

Centri za socijalni rad i udruženja socijalnih radnika u više su navrata izrazili zabrinutost zbog nedostatka lične zaštitne opreme i sanitarnih sredstava za zaštitu ruku da bi se smanjili rizici, kako za njihovo osoblje, tako i za ljude kojima pružaju podršku. Kao što je već spomenuto, od država se zahtijeva da garantuju pravo na zdravlje, što u vezi sa pandemijom znači da države moraju preduzeti sve korake potrebne za prevenciju, liječenje i kontrolu bolesti. Organi vlasti u BiH donijeli su niz odluka kojima se nameću ili preporučuju mjere koje svi moraju poštovati. Međutim, ako država zahtijeva korištenje određenih preventivnih sredstava [maske, rukavice], ona bi takođe trebalo da osigura da svi imaju pristup tim sredstvima. Ipak, ona to nije učinila.

CSR i udruženja socijalnih radnika očekuju značajan porast broja porodica kojima je potrebna finansijska podrška zbog povećanja nezaposlenosti od početka krize uzrokovane oboljenjem COVID-19. To je već primijećeno u mjestima poput Ljubuškog, Banje Luke ili Gradiške. Porast se prvenstveno odnosi na osobe radne dobi koje se prijavljuju za jednokratnu pomoć radi pokrivanja troškova lijekova, liječenja, hrane i odjeće. Centar za socijalni rad Ljubuški uočio je približno 10% porasta ukupnog iznosa jednokratne pomoći u 2020. godini u odnosu na prethodnu godinu. Procjenjuje se da će poteškoće u pružanju socijalne pomoći biti vrlo problematične, a neki CSR poput onog u Bileći već prijavljuju poteškoće i kašnjenja u vezi sa finansiranjem prava iz opštinskog budžeta.

X PRAVA IZ OBLASTI RADA

Pravo na rad i naročito prava na radnom mjestu⁵⁹ imaju snažnu povezanost s pravom na zdravlje tokom pandemije. Državni organi vlasti su uveli „totalno zatvaranje“, ali „ključno“ osoblje radi više nego ikad. Pojedinci iz određenih profesija podnijeli su nesrazmjern teret u nastojanju da se obuzda širenje virusa, zaštiti zdravlje i život ljudi i osigura ostvarenje osnovnih potreba.

Osobe koje su „u prvim redovima“ su većinom medicinsko i nemedicinsko osoblje sa radnim mjestima koja su izložena zaraženim pacijentima,⁶⁰ ali uključuju i socijalne radnike, službe za zaštitu [policiju], radnike u trgovinama prehrambenim proizvodima, proizvodnji, preradi hrane i radnike koji dostavljaju hranu, poljoprivrednike, te vozače taksija i kamiona. Zaštitne mjere koje su organi vlasti preduzeli kako bi zaštitili ove osobe nisu uvijek bile odgovarajuće.

Jedan medicinski radnik zaposlen u Sveučilišnoj kliničkoj bolnici Mostar podnio je žalbu 31. marta, navodeći nesprovođenje preporuke Kriznog štaba civilne zaštite Vlade FBiH od 16. marta poslodavcima u FBiH da omoguće roditeljima djece mlađe od 10 godina da ostanu kod kuće i brinu o djeci u slučaju da oba roditelja rade. Prema žalbi, mostarska bolnica, koja je poslodavac i podnositelja žalbe i njegove supruge, insistira na tome da oboje ostanu da rade, čak i nakon što je podnositelju žalbe naređeno da ide u samoizolaciju jer je bio u kontaktu sa pacijentom za koga se sumnjalo da je zaražen virusom SARS-CoV-2. Krizni štab Hercegovačko-neretvanskog kantona pozvao je mostarsku bolnicu da poštuje njegovu preporuku.

Predsjednik Unije sindikata RS je 2. aprila dao izjavu za javnost na temu zaštite prava radnika tokom pandemije COVID-19. Navedena zabrinutost povezana je s pritiskom na radnike da potpišu dobrovoljni raskid ugovora o radu ili zahtjev za neplaćeni odmor. Radnici neće imati pravo na novčanu podršku, zdravstvenu zaštitu i druge beneficije u slučaju dobrovoljnog raskida ugovora. Unija sindikata RS insistirala i zahtijevala je od Vlade RS i kriznog štaba da preuzmu sve mjere i aktivnosti protiv nezakonitih inicijativa.

---

59 Pravo na dostojanstvene radne uslove, pravo na rad koji se slobodno bira ili prihvata, pravo na odgovarajuću naknadu, pravo na ograničen radni dan i plaćeni odmor, pravo na jednaku platu za rad jednake vrijednosti, pravo na jednako postupanje i pravo na sigurne i higijenske uslove rada.

60 Ovo uključuje ljekare i medicinske sestre, ali i respiratorne terapeute i sve druge zdravstvene radnike koji su potrebni da uđu u sobu dok je prisutan zaraženi pacijent, kao i osnovno nemedicinsko osoblje, kao što su radnici/radnice koji svakodnevno čiste prostorije zaraženih pacijenata, radnici na održavanju prostorija, prehrane, pomoćnici za njegu bolesnika, tehničari za njegu pacijenata i administracija; svi oni koji redovno dolaze na rad u ustanove sa zaraženim pacijentima radi obavljanja vitalnih usluga.

Prijedlog amandmana na *Zakon o radu* FBiH je poslan u parlamentarnu proceduru, čiji je cilj podržati poslodavce u prevladavanju ekonomskih teškoća u ovom periodu, ali spomenuti amandmani predstavljaju ozbiljan rizik po ljudska prava. Posebno zabrinjava odredba kojom se uvodi plata u iznosu od 75% minimalne plate. Osim toga, odredbama nije uzeta u obzir zaštita zaposlenika i ostvarivanje njihovih prava i one se oslanjaju samo na primjenu zakona i dobru volju (*bona fide*) poslodavaca. Ako se uvedu, odredbe *Zakona* bi trebalo da budu samo privremene i da traju dok je proglašeno stanje prirodne i druge nesreće i ne smiju se prolongirati na duži period kao izgovor za produženje bilo kakvih radnji protiv zaposlenika.

XI PRISTUP ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI

Pitanje koje je posebno važno u područjima sa značajnim brojem povratnika je pristup zdravstvenoj zaštiti. Pristup zdravstvenoj zaštiti prepoznat je kao primarno pitanje u pogledu ostvarivanja ljudskih prava, posebno imajući u vidu rezultate nedavnog istraživanja Misije o diskriminaciji u BiH u kojem je više od 50% stanovnika BiH smatralo da je diskriminacija u značajnoj mjeri prisutna u pristupu zdravstvenoj zaštiti.⁶¹

BiH nema univerzalno osnovno zdravstveno osiguranje za svoje građane, a pojedinci se odlučuju za osiguranje u dijelu zemlje u kojoj čine većinu, često zato što se plaše diskriminacije. Za vrijeme pandemije COVID-19 osigurano je besplatno liječenje vezano za koronavirus za sve građane širom BiH.

Međutim, zbog različitih režima zabrane kretanja osobama starijim od 65 godina u zemlji, u prvoj sedmici aprila pravoslavni sveštenik iz Zavidovića izvijestio je da su neki povratnici zabrinuti zbog pristupa zdravstvenoj zaštiti i penzijama u Doboju. Kako je rečeno, iako su kantonalne vlasti osigurale zdravstvenu zaštitu vezanu za COVID-19 svim građanima bez obzira na mjesto prebivališta, istaknuto je da povratnici imaju i druge medicinske potrebe koje rješavaju njihovi doktori u Doboju.

Sveštenik je kontaktirao organe vlasti i policijsku upravu Zavidovići kako bi pronašli potencijalna rješenja. Iako nije ponuđeno sistematsko rješenje, uvjerali su ga da povratnici iz Zavidovića koji putuju u Doboj na ljekarske preglede ili uzimaju penzije neće biti kažnjeni zbog kršenja uputstava Kriznog štaba FBiH o ograničenjima kretanja građana starijih od 65 godina.

Ovo izaziva ozbiljnu zabrinutost zbog moguće proizvoljne prakse i prekršaja, a uz to je i vidljivo kako je mjera slabo zamišljena što potvrđuje i navedena presuda Ustavnog suda.

---

61 Organization for Security and Cooperation in Europe - Mission to Bosnia and Herzegovina, *Discrimination in Bosnia and Herzegovina: Public Perceptions, Attitudes and Experiences*, [dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/6/0/448852.pdf>], (pristupljeno 24. 4. 2020. u 17.36)].

XII ZLOUPOTREBA

Korupcija direktno narušava princip jednakosti i može imati štetan uticaj na dostupnost, kvalitet i pristup dobrima i uslugama u vezi sa ostvarenjem ljudskih prava.⁶²

Pored toga, ugrožene osobe i grupe nesrazmjerno trpe korupciju, jer se često oslanjaju na javna dobra i usluge, i imaju ograničena sredstva da traže alternativne privatne usluge.⁶³

Prepoznato je da izbijanje pandemije COVID-19 povećava rizik od korupcije, a posebno je izložen zdravstveni sektor, naročito zbog porasta direktne potrebe za medicinskim potrepštinama i pojednostavljenja pravila nabavke, gužvi u medicinskim ustanovama i preopterećenog medicinskog osoblja.⁶⁴ Tokom pandemije, osiguranje povećane transparentnosti u javnom sektoru je od ključnog značaja, dok bi organi vlasti na svim nivoima trebalo da budu pod stalnim nadzorom i odgovorni za usvojene mjere.⁶⁵ Osim toga, „zviždačima/zviždačicama” je potrebna dodatna zaštita u ovim izazovnim vremenima.⁶⁶

Iako naša namjera nije pokazivanje detaljne slike o primjerima mogućeg lošeg rukovođenja u trenutnoj situaciji, želimo rasvijetliti ona pitanja koja imaju poseban značaj u oblasti ostvarivanja ljudskih prava. Osim toga, istaknućemo nadzornu ulogu institucija poput ombudsmana, ali i civilnog društva i medija.

Bilo je više slučajeva zloupotrebe, navodne korupcije i mnogih epizoda kada se javni službenici [političari, ljekari] nisu pridržavali mjera donesenih radi pandemije COVID-19 ili su koristili situaciju za ličnu nezakonitu korist.

Nakon objavljivanja nekih medijskih članaka, izjava na društvenim medijima i pritužbi građana zbog okupljanja vjernika u crkvama u Banjoj Luci na

62 *Corruption and HR*, [dostupno na: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/CorruptionAndHR/Pages/CorruptionAndHRIndex.aspx>, (pristupljeno 27. 4. 2020. u 11.36)].

63 *Corruption and HR*, [dostupno na: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/CorruptionAndHR/Pages/CorruptionAndHRIndex.aspx>, (pristupljeno 27. 4. 2020. u 11.36)].

64 *COVID-19 Pandemic: the GRECO Published Guidelines Aimed at Preventing Corruption*, [dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/-/covid-19-pandemic-the-group-of-states-against-corruption-greco-warns-about-corruption-risks>, (pristupljeno 27. 4. 2020. u 17.07)].

65 *COVID-19 Pandemic: the GRECO Published Guidelines Aimed at Preventing Corruption*, [dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/-/covid-19-pandemic-the-group-of-states-against-corruption-greco-warns-about-corruption-risks>, (pristupljeno 27. 4. 2020. u 17.07)].

66 *COVID-19 Pandemic: the GRECO Published Guidelines Aimed at Preventing Corruption*, [dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/-/covid-19-pandemic-the-group-of-states-against-corruption-greco-warns-about-corruption-risks>, (pristupljeno 27. 4. 2020. u 17.07)].

pravoslavni Vaskrs za vrijeme policijskog časa, kao i određenog neprimjerenog ponašanja političara koji nisu poštovali propisane epidemiološke mjere, a prošli su bez pravnih posljedica, Banjalučki centar za ljudska prava uputio je pismo Instituciji ombudsmana 20. aprila tražeći da se utvrde povrede ljudskih prava od strane nadležnih organa u smislu kršenja zabrane diskriminacije. Ombudsmani su 21. aprila izjavili u medijima da je Institucija već izdala nekoliko preporuka organima vlastima BiH na svim nivoima i da je donijela odluku da napravi specijalni dokument koji će sadržavati sve mjere koje su uveli svi krizni štabovi kako bi se napravila analiza i procjena o potencijalnom kršenju ljudskih prava. Takođe su naveli da primaju žalbe građana u vezi sa vanrednim stanjem i da će moći objaviti svoje zaključke nakon prestanka vanrednog stanja.

U medijima je 27. aprila objavljen članak o navodnoj nelegalnoj nabavci testova i respiratora koje je kupila Vlada FBiH. Slučaj je došao i do pravosudnih organa, a u svom inicijalnom izvještaju, tužitelji su, na osnovu vještačenja, izjavili da uvezeni respiratori „ne zadovoljavaju ni minimum potrebnih karakteristika za adekvatno liječenje” pacijenata s koronavirusom i da „nije preporučljivo koristiti te respiratore u jedinicama intenzivne njege”.⁶⁷

I dok je slučaj pod istragom, šef Uprave civilne zaštite FBiH Fahrudin Solak, prije nego što je zbog ove afere suspendovan sa dužnosti, rekao je Tužilaštvu da treba istražiti medije i novinare koji su članak objavili, u očitom pokušaju da izvrši pritisak na Tužilaštvo i da zastraši novinara.⁶⁸ Slično tome, na njegovoj Fejsbuk stranici, vlasnik poljoprivredne kompanije pod istragom, objavio je da je priča „naručena” novinaru u pokušaju da se preusmjeri pažnja javnosti.

Ipak, zahvaljujući radu nezavisnih medija, javnost je saznala da pretjerano skupi respiratori ne ispunjavaju potrebne standarde za jedinice intenzivne njege za koje su kupljeni i da bi ugrozili život najtežih bolesnika pandemije COVID-19.

Postoje navodi o drugim slučajevima zloupotrebe i korupcije u zemlji u vezi sa procedurama javnih nabavki, kao što je slučaj nabavke zdravstvene opreme od turističke agencije „Travel for Fun”, ali davanje detaljne analize o tom pitanju je izvan dometa ovog izvještaja. Naša namjera je da u ovom izvještaju predstavimo neke slučajeve i naglasimo kako nadzor koji vrše slobodni i nezavisni mediji dobija na značaju u vremenima povećane moći izvršne vlasti.

67 Tužilaštvo BiH zaprimilo stručno vještačenje u okviru predmeta „respiratori”, [dostupno na: <http://www.tuzilastvobih.gov.ba/?id=4482&jezik=b>, (pristupljeno 23. 5. 2020. u 10.55)].

68 Maja Beker, *Novinarka koja je otkrila priču o respiratorima: Nisam heroína*, [dostupno na: <http://ba.n1info.com/Vijesti/a429951/Novinarka-koja-je-otkrila-pricu-o-respiratorima-Nisam-heroína.html>, (pristupljeno 23. 5. 2020. u 11.17)].

Pored toga, tokom cijele pandemije pojavila su se pitanja privilegovanog pristupa zdravstvenoj zaštiti. U Mostaru je zabilježen slučaj kada je pacijent navodno hospitalizovan putem privatnih veza. Pacijent je bio zaražen virusom SARS-CoV-2, ali nije prošao nijednu trijažu za pristup instituciji, čime je ugrozio sve pacijente i medicinsko osoblje bolnice. Kantonalno tužilaštvo je otvorilo istragu o ovom slučaju.

ZAKLJUČAK

Pratili smo različita pitanja poštovanja ljudskih prava koja su proizašla iz odgovora države na pandemiju COVID-19, a utvrđeni problemi su predstavljeni u ovoj analizi. Uopšteno gledajući, izostatak koordinacionog proporcionalnog odgovora, poštovanje ljudskog dostojanstva i posvećivanje pažnje potrebama najugroženijih osoba ometali su pružanje adekvatnog odgovora vlasti na trenutnu situaciju.

Fragmentirane institucije vlasti koje samostalno izdaju naredbe bez unutardržavne koordinacije zbunile su građane, posebno one koji žive u jednom entitetu, a ostvaruju beneficije u drugom entitetu [npr. zdravstveno osiguranje] i proizveli su neopravdano i različito postupanje prema građanima

Izobličen sistem u BiH pogoršan je restriktivnim mjerama koje imaju nesrazmjern uticaj na određene grupe, kao što su povratnici koji su uglavnom starije osobe. Stručnjaci upozoravaju da bi pandemija COVID-19 mogla povećati rizik od korupcije, a kako su vlasti BiH bile nespremljene i slabo opremljene da udovolje potrebama za zaštitnom opremom, testovima i respiratorima, pojavile su se nove prilike za korupciju i nezakonite radnje dok su različiti nivoi vlasti žurili da nabave neophodnu opremu.

Nadzorna uloga Institucije ombudsmana, medija i organizacija civilnog društva pokazala se kao jedna od spona koja donekle osigurava bolji rad organa vlasti, ali očito nije dovoljna i potrebna je mnogo bolja koordinacija i odgovornost, kao i uključivanje većeg broja građana u svojevrstan građanski nadzor rada vlasti.

Ono što je veoma bitno u cjelokupnoj situaciji je to da nije bilo moguće procijeniti koji su osnovi za restriktivne mjere koje su vlasti uvele za vrijeme pandemije jer nisu objavljene informacije u javnosti o opravdanju ili procesu donošenja odluka.

Zlatno pravilo je da kada se donose akti kojima se ograničavaju ljudska prava, a koji se donose u ovakvim situacijama, oni treba da obrazloženo uvjere stanovništvo zašto treba da se pridržava određenih mjera, zbog čega je mjera apsolutno neophodna, zašto su ljudska prava ograničena, a ne samo da propisuju pravilna ponašanja uz prijetnju kaznama, ukoliko se neko ne pridržava toga.

Jedna rečenica, u kojoj se govori da se mjera donosi zbog sprečavanja širenja virusa SARS-CoV-2, ne bi smjela da bude dovoljna da objasni nužnost restrikcija, a često su mjere obrazlagane baš sa tom jednom rečenicom. Dakle, organi koji su donosili mjere morali su da mnogo bolje obrazlažu iste, ali i da čim se ukaže prilika, mjere zamjene blažim mjerama ili ih u potpunosti ukinu. Ukoliko još nije došlo vrijeme da se ograničenja prava ublaže ili ukinu, onda bi vlasti trebalo i da obrazlože zbog čega je trenutno takva situacija.

Jasno je da određene mjere treba da postoje, što je uostalom i naglasio Ustavni sud BiH „s obzirom na postojeću situaciju i činjenicu da za uvođenje određenih ograničenja svakako postoji veliki javni interes”.⁶⁹ Čak, ukoliko organi ne bi vodili aktivnu brigu, odnosno ne bi preduzeli aktivnosti i pravovremeno reagovali sa određenim mjerama, to bi značilo da oni krše pozitivnu obavezu koje imaju da zaštite druga ljudska prava. Međutim, nije najjasnije zašto se vlast odlučivala za restriktivne mjere. Da li je to zbog straha od brzog širenja virusa, nemogućnosti hospitalizacije većeg broja građana, nedostatka sredstava za liječenje ili nečeg trećeg, zaista teško može da se pretpostavi.”

Mjere koje su provedene bile su prilično restriktivne i pokazale su se u određenoj mjeri efikasnim u suzbijanju širenja virusa i ispunjene su, opet u određenoj mjeri, obaveze osiguranja prava na zdravlje u zemlji. Međutim, nametnuta ograničenja očito nisu bila utemeljena na naučnim podacima, niti su bile uzete u obzir manje restriktivne mjere, a često restrikcije nisu bile vremenski ograničene, što je rezultiralo kršenjem ljudskih prava. Organi vlasti su propustili priliku da izvuku pouku i iz spomenute odluke Ustavnog suda BiH. Mjere koje su uslijedile nisu uzele u obzir princip proporcionalnosti. Naknadno ublažavanje mjera, zapravo, uslijedilo je po istom načinu djelovanja restrikcija i kao rezultat toga, nepovjerenje opšte populacije prema organima vlasti se povećalo. Ovo zauzvrat može dovesti do toga da građani ne poštuju uvedene mjere u budućnosti.

Određeni problemi su postojali i zbog toga što prosječan građanin često nije znao gdje da nađe relevantne informacije zbog poplave „klikbejt panika medija” i grupa na društvenim mrežama gdje se promovise nadržinauka, a povjerenje u državne informacije nije bilo na najvišem mogućem nivou.

Nadležni organi vlasti su potpuno zanemarili potrebe osoba s invaliditetom, što je dovelo do nesrazmjernog uticaja na ovu specifičnu grupu, poput uticaja na njihovu zdravstvenu zaštitu i pristup obrazovanju.

Uz to, tokom pandemije COVID-19 do izražaja je došla i nejednakost i marginalizacija Roma koje su naročito vidljive zato što im je onemogućeno osiguranje osnovnih potreba za njihove porodice.

⁶⁹ Slučaj *Lejla Dragnić i A. B. - Odluka o dopustivosti i meritumu*, [Ustavni sud Bosne i Hercegovine, AP-1217/20].

Poseban problem u cjelokupnoj situaciji oko pandemije u BiH je i upitna zakonitost i ustavnost odluka koje su donosili organi na različitim nivoima, kao i nedostatak ograničenog vremenskog trajanja za pojedine odluke, što uz prekoračenja ovlašćenja i neproporcionalno ograničenje uživanja ljudskih prava predstavlja veoma veliko pravno i faktičko kršenje zakona i ustava u BiH, kao i uzimanje previše vlasti u svoje ruke od strane državnih organa, nauštrb građana.

Iako su sva pitanja u ovoj analizi bila od velike važnosti, ona koja su uticala na već ugrožene osobe su najozbiljnija i neophodno je stalno praćenje, angažman i pružanje adekvatnog odgovora na ova pitanja. U trenutku kada se ne nazire kraj pandemije COVID-19, može se očekivati da će se situacija i pogoršati, a negativan uticaj na ranjivu populaciju samo će biti povećan.

IZVORI

- Adverse Consequences of School Closures*, [dostupno na: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse/consequences>, (pristupljeno 7. 4. 2020. u 19.28)].
- BH novinari - Zaustavite cenzuru informacija o Covidu 19 i institucionalnu represiju nad slobodom izražavanja*, [dostupno na: <https://bhnovinari.ba/bs/2020/04/07/bh-novinari-zaustavite-cenzuru-informacija-o-covidu-19-i-institucionalnu-represiju-nad-slobodom-izrazavanja/>, (pristupljeno 5. 4. 2020. u 15.29)].
- Brie Williams et al., *Correctional Facilities In The Shadow Of COVID-19: Unique Challenges And Proposed Solution*, [dostupno na: <https://www.healthaffairs.org/doi/10.1377/hblog20200324.784502/full/>, (pristupljeno 7. 4. 2020. u 14.25)].
- Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, [Council of Europe, Rome: 1950], članovi 11. i 15.
- Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, [United Nations General Assembly, New York: 2006].
- Corruption and HR*, [dostupno na: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/CorruptionAndHR/Pages/CorruptionAndHRIndex.aspx>, (pristupljeno 27. 4. 2020. u 11.36)].
- Council of Ministers of Bosnia and Herzegovina Holds Its 5th Extraordinary Session, State of Natural or Other Disaster Declared in BiH*, [dostupno na: http://www.vijeceministara.gov.ba/saopstenja/sjednice/saopstenja_sa_sjednica/default.aspx?id=32568&langTag=en-US, (pristupljeno: 26. 6. 2020)].
- COVID-19 in Correctional Settings: Unique Challenges and Proposed Responses*, [dostupno na: <https://amend.us/wp-content/uploads/2020/03/COVID-in-Corrections-Challenges-and-Solutions-1.pdf> (pristupljeno 7. 4. 2020. u 11.25)].
- COVID-19 Pandemic: the GRECO Published Guidelines Aimed at Preventing Corruption*, [dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/-/covid-19-pandemic-the-group-of-states-against-corruption-greco-warns-about-corruption-risks>, (pristupljeno 27. 4. 2020. u 17.07)].
- COVID-19 Pandemic: Urgent Steps are Needed to Protect the Rights of Prisoners in Europe*, [dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/covid-19-pandemic-urgent-steps-are-needed-to-protect-the-rights-of-prisoners-in-europe>, (pristupljeno 7. 4. 2020. u 10.38)].
- COVID-19 Response - Considerations for People with Disabilities*, [dostupno na: http://www.internationaldisabilityalliance.org/sites/default/files/covid-19_response_considerations_for_people_with_disabilities_190320.pdf, (pristupljeno 7. 4. 2020. u 17.13)]

- COVID-19's Impact on Health Systems in the Western Balkans, Western Balkans Regular Economic Report*, [World Bank Group, 2020].
- Dalibor Tanić, *Druga strana priče: Zašto COVID-19 nije „ulazio” u romske zajednice*, [dostupno na: <http://www.portal-udar.net/druga-strana-price-zasto-covid-19-nije-ulazio-u-romske-zajednice/>], (pristupljeno 24. 4. 2020. u 11.42)].
- Danijel Kovacevic, *Bosnia Trying to Censor Information About Pandemic, Journalists Say*, [dostupno na: <https://balkaninsight.com/2020/04/08/bosnia-trying-to-censor-information-about-pandemic-journalists-say/>], (pristupljeno 5. 4. 2020. u 14.23)].
- Florian Bieber et al., *Policy Brief: The Western Balkans in Times of the Global Pandemic*, [The Balkans in Europe Policy Advisory Group, 2020].
- Joint Statement: Persons with Disabilities and COVID-19 by the Chair of the United Nations Committee on the Rights of Persons with Disabilities, on behalf of the Committee on the Rights of Persons with Disabilities and the Special Envoy of the United Nations Secretary-General on Disability and Accessibility*, [dostupno na: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25765&LangID=E>], (pristupljeno 7. 4. 2020. u 18.48)].
- Ljiljana Kovačević, *Širenje istine ili panike: Korona virus kao alibi za policijsku represiju*, [dostupno na: <https://zurnal.info/novost/22882/korona-virus-kao-alibi-za-policijsku-represiju>], (pristupljeno 5. 4. 2020. u 14.33)].
- Maja Beker, *Novinarka koja je otkrila priču o respiratorima: Nisam heroína*, [dostupno na: <http://ba.n1info.com/Vijesti/a429951/Novinarka-koja-je-otkrila-pricu-o-respiratorima-Nisam-heroína.html>], (pristupljeno 23. 5. 2020. u 11.17)].
- Mandate of the Special Rapporteur on Extrajudicial, Summary or Arbitrary Killings, *COVID-19 and Protection of Right to Life in Places of Detention*, [dostupno na: https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Executions/HumanRightsDispatch_2_PlacesofDetention.pdf], (pristupljeno 7. 4. 2020. u 10.26)].
- Mockutė v. Lithuania*, [Application no. 66490/09, Strasbourg: 27 February 2018].
- Naredba o uvođenju zabrane kretanja građana na području Federacije Bosne i Hercegovine*, [Federalni štab civilne zaštite, broj 12-40-6-148-36/20].
- Naredba o zabrani kretanja osobama mlađim od 18 i starijim od 65 godina na području Federacije Bosne i Hercegovine*, [Federalni štab civilne zaštite, broj 12-40-6-148-34/20].
- Naredba o zabrani okupljanja i zajedničkog kretanja*, [01.1-1141SM-045/20, 23. 3. 2020].
- Naredba o zabrani okupljanja i zajedničkog kretanja*, [01.1-1141SM-045/20, 23. 3. 2020].

- Naredba o zabrani okupljanja na jednom mjestu za više od 5 osoba, te zabrana kretanja u periodu od 22:00 do 5:00*, [12-40-6-148-155/20, 29. 4. 2020].
- Naredba o zabrani okupljanja na jednom mjestu za više od 5 osoba, te zabrana kretanja u periodu od 22.00 do 5.00*, [Federalni štab civilne zaštite, broj 12-40-6.148-155/20].
- Naredba za obustavu posjeta i izlazaka migranata*, [Federalni štab civilne zaštite, broj 12-40-6.148-47/20].
- Nije dobro što nam se događa stigmatizacija oboljelih od korone*, [dostupno na: <https://startbih.ba/clanak/dr-maida-mulic-nije-dobro-sto-nam-se-dogada-stigmatizacija-oboljelih-od-korone/125319>, (pristupljeno 18. 5. 2020. u 12.36)].
- Oboljela djevojka iz Lukavca Sandra Šahat: Dobijam prijetezato što imam koronavirus*, [dostupno na: <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/oboljela-djevojka-iz-lukavca-sandra-sahat-dobijam-prijetezato-sto-imam-koronavirus-543807>, (pristupljeno 18. 5. 2020. u 12.36)].
- Odluka o ograničenju kretanja i boravka stranaca u Bosni i Hercegovini*, [Savjet ministara Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 26/20].
- Odluka o proglašenju nastanka stanja prirodne ili druge nesreće na teritoriji Bosne i Hercegovine*, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 18/2020].
- Odluka o proglašenju stanja nesreće uzrokovano pojavom koronavirusa (Covid 19) na području Federacije BiH*, [Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo: 16. 3. 2020].
- Odluka o proglašenju vanrednog stanja za teritoriju Republike Srpske*, [Službeni glasnik Republike Srpske, broj 31/2020].
- Ombudsmenka Jasminka Džumhur: Ako je ograničeno testiranje na koronavirus, onda je ograničeno i otkrivanje slučajeva*, [dostupno na: <https://interview.ba/interview/item/30346-ombudsmenka-jasminka-dzumhur-ako-je-ograniceno-testiranje-na-koronavirus-onda-je-ograniceno-i-otkrivanje-slucajeva>, (pristupljeno 27. 5. 2020. u 13.14)].
- Organization for Security and Cooperation in Europe - Mission to Bosnia and Herzegovina, *Discrimination in Bosnia and Herzegovina: Public Perceptions, Attitudes and Experiences*, [dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/6/0/448852.pdf>, (pristupljeno 24. 4. 2020. u 17.36)].
- OSCE *Concerned About Decree Against „Fake News” in Republika Srpska, Bosnia and Herzegovina, and Calls on Authorities to Withdraw It*, [dostupno na: <https://www.osce.org/representative-on-freedom-of-media/450115>, (pristupljeno 5. 4. 2020. u 15.15)].
- Osuđenici u zeničkom zatvoru ne nose zaštitne maske*, [dostupno na: <http://ba.n1info.com/Vijesti/a424787/Osudjenici-u-zenickom-zatvoru-ne-nose-zastitne-maske.html>, (pristupljeno 7. 4. 2020. u 10.32)].

- Ovo nije 1992. i rat, ovo je separatizam kojeg ćemo pobijediti*, [dostupno na: <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/radoncic-najavljuje-tuzbu-ovo-nije-1992-i-rat-ovo-je-separatizam-kojeg-cemo-pobijediti-541349>, (pristupljeno 3. 4. 2020. u 11.14)].
- Protect Whistleblowers During the COVID-19 Pandemic and Withdraw the Decree on Causing Panic*, [dostupno na: [_https://ti-bih.org/zastititi-zvzdace-tokom-pandemije-covid-19-i-povuci-uredbu-o-izazivanju-panike/?lang=en](https://ti-bih.org/zastititi-zvzdace-tokom-pandemije-covid-19-i-povuci-uredbu-o-izazivanju-panike/?lang=en), (pristupljeno 5. 4. 2020. u 15.27)].
- Regional Roma Survey 2017: Country Fact Sheets*, [dostupno na: <https://www.eurasia.undp.org/content/rbec/en/home/library/roma/regional-roma-survey-2017-country-fact-sheets.html>, (pristupljeno 24. 4. 2020. u 11.19)].
- Rješenje*, [Agencija za zaštitu ličnih/osobnih podataka u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 24. 3. 2020].
- Saopštenje*, [Agencija za zaštitu ličnih/osobnih podataka u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 23. 3. 2020].
- Saopštenje*, [Agencija za zaštitu ličnih/osobnih podataka u Bosni i Hercegovini, Sarajevo: 10. 4. 2020].
- Skandalozna odluka: Kanton 10 zabranio ulazak državljanima BiH*, [dostupno na: <http://ba.n1info.com/Vijesti/a418543/Skandalozna-odluka-Kanton-10-zabranio-ulazak-drzavljanima-BiH.html>, (pristupljeno 3. 4. 2020. u 11.14)].
- Slučaj Lejla Dragnić i A. B. - Odluka o dopustivosti i meritumu*, [Ustavni sud Bosne i Hercegovine, AP-1217/20].
- States Should Not Abuse Emergency Measures to Suppress Human Rights - UN Experts*, [dostupno na: <https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25722&LangID=E>, (pristupljeno 5. 4. 2020. u 11.33)].
- Stavljanje van snage Zapovijedi*, [dostupno na: <http://www.vladahbz.com/stavljanje-van-snage-zapovijed/>, (pristupljeno 3. 4. 2020. u 11.21)].
- The International Covenant on Civil and Political Rights*, [United Nations General Assembly, Res. A/RES/21/2200, Paris: 1966].
- Three Triage Tents Burned at Bosnian Border Crossing*, [dostupno na: <https://www.sarajevotimes.com/three-triage-tents-burned-at-bosnian-border-crossing/>, (pristupljeno 3. 4. 2020. u 13.21)].
- Tužilaštvo BiH zaprimilo stručno vještačenje u okviru predmeta „respiratori”*, [dostupno na: <http://www.tuzilastvobih.gov.ba/?id=4482&jezik=b>, (pristupljeno 23. 5. 2020. u 10.55)].
- UN Tackles Infodemic of Misinformation and Cybercrime in COVID-19 Crisis*, [dostupno na: <https://www.un.org/en/un-coronavirus-communications-team/un-tackling-%E2%80%98infodemic%E2%80%99-misinformation-and-cybercrime-covid-19>, (pristupljeno 5. 4. 2020. u 11.24)].

- Upon the Report Filed by TI BiH: the Ministry of Education and Culture of RS was Ordered to Destroy the Lists of Employees Indicated to Give up Their Salary*, [dostupno na: <https://ti-bih.org/nakon-prijave-ti-bih-ministarstvo-prosvjete-i-kulture-rs-mora-unistiti-spiskove-radnika-koji-se-odricu-licnih-primanja/?lang=en>, (pristupljeno 18. 5. 2020. u 11.30)].
- Uredba sa zakonskom snagom o zabrani izazivanja panike i nereda za vrijeme vanrednog stanja*, [Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 32/20].
- WHO Calls for Urgent, Aggressive Actions to Combat COVID-19, as Cases Soar in South-East Asia Region*, [dostupno na: <https://www.who.int/southeastasia/news/detail/17-03-2020-who-calls-for-urgent-aggressive-actions-to-combat-covid-19-as-cases-soar-in-south-east-asia-region>, (pristupljeno 11. 7. 2020. u 12.12)].
- Written Statement to UN Human Rights Council 44th Session (June/July 2020)*, [dostupno na: https://www.wilpf.org/wilpf_statements/hrc44-written-statement-on-bosnia-and-herzegovina/, (pristupljeno 7. 4. 2020. u 16.25)]
- Z. v. Finland*, [Application no. 22009/93, Strasbourg: 25 February 1997].
- Zaključak o obaveznom sprovođenju mjera za reagovanje na pojavu bolesti izazvane novim virusom korona (COVID-19) u Republici Srpskoj*, [1-3/20, 17. 3. 2020].
- Zaključak o obaveznom sprovođenju mjera za reagovanje na pojavu bolesti izazvane novim virusom korona (COVID-19) u Republici Srpskoj*, [Republički štab za vanredne situacije, broj 01-3/20].
- Zaključak o obaveznom sprovođenju mjera za reagovanje na pojavu bolesti izazvane novim virusom korona (COVID-19) u Republici Srpskoj*, [Republički štab za vanredne situacije, broj 26-1/20].
- Zaključak o ograničenju i zabrani kretanja lica na teritoriji Republike Srpske*, [Republički štab za vanredne situacije, broj 26-2/20].
- Zaključak o ograničenju i zabrani kretanja na teritoriji Republike Srpske*, [Republički štab za vanredne situacije, broj 16-3/20].
- Zaključak o zabrani kretanja u dane Vaskrsa* [Republički štab za vanredne situacije Vlade Republike Srpske, broj 21-6/20, 15. 4. 2020].
- Zaključak o zabrani ulaska stranim državljanima u BiH*, [Republički štab za vanredne situacije, broj 06-3/20].
- Zakon o odbrani Bosne i Hercegovine*, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 88/2005].
- Zašto su oboljeli od COVID-19 stigmatizirani?*, [dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/za%C5%A1to-se-stigmatiziraju-oboljeli-od-covid-19-/30561550.html>, (pristupljeno 18. 5. 2020. u 11.51)].

Pratite Misiju OSCE-a u BiH

Misija OSCE u Bosni i Hercegovini
Fra Andela Zvizdovića 1, UNITIC Toranj A
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina